

**VILNIAUS UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS KATEDRA**

**Neakivaizdinio skyriaus
Valstybės valdymo
4 grupės (4 m.) studentas
Arnoldas Matuzevičius**

**ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS
TAIKYMAS ADMINISTRACINĖJE TEISENOJE**

**THE CONVENTION'S FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND
FUNDAMENTAL FREEDOMS AIMING AT ADMINISTRATIVE LEGAL PROCEDURE**

Magistro darbas

Darbo vadovas: asist. dr. D. Poška

.....
(parašas)

Darbo recenzentas: asist. I. Danėlienė

Vilnius, 2008

TURINYS

IVADAS.....	3
1. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS TAIKYMO ADMINISTRACINIO PROCESO TEISENOJE TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1. 1. ADMINISTRACINIO PROCESO IR ADMINISTRACINĖS TEISENOS SĄVOKŲ SANTYKIO PROBLEMA 7	
1. 1. 1. <i>Administracinio proceso samprata.....</i>	<i>7</i>
1. 1. 2. <i>Administracinės teisenos samprata.....</i>	<i>8</i>
1. 1. 3. <i>Administracinio proceso ir administracinės teisenos santykis.....</i>	<i>11</i>
1. 2. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS VIETA ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO TEISENOS ŠALTINIŲ HIERARCHIJOJE	13
2. MATERIALINIŲ IR PROCESINIŲ TEISĖS NORMŲ, ĮTVIRTINTŲ EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOJE, TAIKYMAS ADMINISTRACINĖJE TEISENOJE.....	22
2. 1. ADMINISTRACINIO PROCESO TEISINIO REGULIAVIMO DALYKO YPATUMAI	22
2. 2. ADMINISTRACINIO PROCESO PRINCIPŲ ĮTAKA EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS TAIKYMUI.....	24
2. 3. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOJE ĮTVIRTINTŲ PRINCIPŲ TAIKYMAS LIETUVOS ADMINISTRACINIAME PROCESU.....	29
2. 3. 1. <i>Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teiseinoje.....</i>	<i>32</i>
2. 3. 2. <i>Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teiseinoje.....</i>	<i>42</i>
2. 3. 3. <i>Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teiseinoje.....</i>	<i>44</i>
2. 3. 5. <i>Non bis in idem principo, įtvirtinto Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Septinto protokolo 4 straipsnio 1 dalyje, taikymas administracinėje teiseinoje.....</i>	<i>49</i>
2. 3. 6. <i>Principo nullum crimen, nulla poena sine lege taikymas Lietuvos administracinėje teiseinoje.....</i>	<i>52</i>
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	54
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	56
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	59

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Teisės mokslas jau peržengė pavienių šalių jurisprudencijos ribas, transformuojamas į bendrą Europos teisę¹. Pastaruoju metu, vykstant sudėtingiems rinkos santykių kūrimosi ir vystimosi procesams, labai svarbu juridiskai įtvirtinti naujas realijas, kurios atitinkamai daro įtaką teisės mokslo doktrinos turinį. Visuomenei reikia išprususių ir profesionalių teisininkų, sugebančių patenkinti šiuolaikinius jos poreikius. Šiuolaikiniai teisės tyrimai Lietuvoje tampa vis daugiau lyginamojo, specializuoto pobūdžio, atsižvelgiant į įvairias socialines-ekonomines visuomenės problemas, susijusias su valstybės tarptautiniais integraciniais procesais. Todėl teigtina, jog esminiai Lietuvos politiniai pokyčiai skatina teisės mokslo raidą, integraciniai Europos procesai sudaro daug galimybių plėtoti teisės mokslą, pažvelgti į jį lyginamuoju aspektu. Naujai pervertinami teisiniai gėriai, teisės vieta visuomenėje, naujai pažvelgiama į atskirų teisės šakų reguliuojamus santykius, susiformuoja naujos teisės šakos bei nauji teisiniai institutai. Kitaip tariant, keičiasi teisės doktrina, atitinkamai – ir atskirų teisės šakų doktrina. Kartu pabrėžtina, kad vyksta teisės tradicijos pokyčiai: integracija į Europos Sąjungą verčia permąstyti atskirų teisės šakų (pavyzdžiui, konstitucinės bei administracinės) justicijos perspektyvą.

Administracinio proceso teisės šakos užuomazgos siejamos su administracinės teisės atsiradimu, kuri, kaip teisės šaka, atsirado XVII a., kai stipriai išaugo viešoji administracija, kuri buvo ir yra administracinės teisės objektas. Administracinė teisė kaip mokslo šaka iškilo tik XX a. pirmojoje pusėje. Anot P. Vilučio, administracinės teisės mokslas siekė „tobulinti viešosios administracijos teisę, eiti kūrybos keliu, iškelti tobulus administracijos organizacijos principus, kad per tai darytųsi administracinis darbas našus, teisėtais pagrindais paremtas“.² Susiformavus administracinei teisei, kaip materialiajai teisei, iškilo ir procesinės teisės poreikis. Administracinės teisenos doktrinos raidą lėmusiu esminiu faktu yra laikytina teisinės valstybės doktrina, kadangi administracinė teiseną, anot J. Paužaitės-Kulvinskienės, visų pirma sietina su teisminės gynybos būdais.³ Istorinės administracinės teisenos sampratos nagrinėjimo ribos yra pakankamai plačios, tačiau šiuolaikinės administracinės teisenos sampratos istorinės prielaidos yra sietinos su XIX a. viduriu, atsakant į kertinius klausimus:

1) kokia apimtimi viešosios administracijos veiksams taikytina teisminė kontrolė?

¹ Europos teise vadinsime dvi teisės sistemas, pagrįstas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir Europos Sąjungos teisės sistema, t.y. Europos Sąjungos pirmine ir antrine teise. // Plačiau žr. Prapiestytė D. Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo veikloje. // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006 5(83). P. 102-108.

² Vilutis P. Administracinė teisė. – Kaunas, 1939. P. 62-63.

³ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P. 19.

2) kokie yra teisminės viešosios administracijos veiksmų kontrolės tikslai: objektyvus teisėtumo užtikrinimas valstybėje ar žmogaus subjektinių teisių gynimas?

Remiantis aukščiau įvardintais argumentais, pagrindžiančiais teisės mokslo vystymosi spartą bei kintamas sferas, galime teigti, kad šis administracinei teisei ir procesui priskirtas siekis šiandien yra ne mažiau reikšmingas ir aktualus, todėl siekiant tinkamai suvokti administracinės teisenos paskirties bei vystymosi tendencijas ir perspektyvas, ypač svarbus dėmesys turėtų būti skiriamas administracinės teisenos šaltinių, iš kurių vienas – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, analizei. Šio teisės akto taikymo Lietuvos administracinėje teiseje klausimų analizė ypač svarbi dėl šių priežasčių:

- 1) vienas iš administracinės teisenos tikslų – garantuoti žmogaus subjektinių teisių gynimą;
- 2) žmogaus teisių institutas tarptautinėje teisėje užima svarbią vietą, kadangi dabartinėje teisės doktrinoje dominuoja nuostata, jog žmogaus teisės yra universalios;
- 3) žmogaus teisių institutui daro įtaką ne tik nacionalinės teisės sistemos raida, valstybės politiniai procesai, bet ir tarptautinis žmogaus teisių reglamentavimas, jų apsaugos įtvirtinimas tarptautinės teisės dokumentuose.

Taigi, šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje žmogaus teisės bei laisvės ir paties individo padėtis yra tiesiogiai įtvirtinama tarptautiniuose dokumentuose, tačiau, kaip mano V.Vadapalas, nereikia pervertinti tarptautinės teisės galimybių tiesiogiai reguliuoti individo teises bei pareigas, didžiausia individo teisių ir pareigų dalis yra ir bus reguliuojami vidaus teisės normomis ir užtikrinama valstybės institucijų pagalba, o tarptautinės priemonės ir toliau liks kaip papildomos, tai yra veikiančios ten, kur valstybės mechanizmas neveikia ar negali veikti.⁴

Baigiamojo darbo problema ir naujumas. Žmogaus teisių ir laisvių pripažinimas bei įgyvendinimas – būtinas teisingos, darnios pilietinės visuomenės bei teisinės valstybės elementas.⁵ Kiekviena valstybė turi pripažinti šias vertybes, o pripažindama jų prigimtinių statusą, tuo pačiu įsipareigoja gerbti, užtikrinti jų gynybą, saugoti jas nuo bet kokios neteisėto kėsimosi ar ribojimo, nepaisant to, kokios teisės šakos rėmuose jos yra pažeidžiamos. Kitaip tariant, valstybė tuo pačiu privalo vykdyti ir žmogaus teisių bei laisvių apsaugą, įsteigti atitinkamą mechanizmą šiai veiklai. Viena iš valstybės pareigų siekiant garantuoti žmogaus teisių bei laisvių apsaugą – tai įstatymuose nustatyti pakankamas žmogaus teisių bei laisvių ribas bei jų apsaugos garantijas. O tai neatsiejama nuo kitos pareigos – įsteigti atitinkamas valstybės institucijas, kurios

⁴ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. - Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 262-265.

⁵ Jarašiūnas E. LR Konstitucijos 18 straipsnio komentaras. // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I d. - Vilnius: Teisės institutas, 2000. P.119.

prižiūrėtų žmogaus teisių įgyvendinimą, užtikrintų jų garantijų sistemą bei gintų pažeistas teises. Būtent čia ir susiduriama su problema: administracinė teisė – tai valdymo teisė, reglamentuojanti valstybės įgaliotų institucijų veiklą, todėl žmogaus teisių pažeidimai, padaromi šių institucijų, daro neigiamą įtaką pasitikėjimui valstybe ir jos sugebėjimais tinkamai organizuoti žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimą.

Žmogaus teisių apsaugos srityje esminiu aspektu išlieka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija⁶, Lietuvos ratifikuota dar 1995 metais. Pažymėtina, jog ne tik bendrosios kompetencijos teismai, tačiau ir specialiosios paskirties, t.y. administraciniai teismai, tiesiogiai remiasi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis arba Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, tačiau ši praktika, visgi, nėra gausi.

Mokslinio darbo naujumą nusako Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtakos Lietuvos administracinio proceso teisei esmės ir reikšmės paieška. Darbe siekiama ne tik išnagrinėti minėto dokumento taikymo ypatumus Lietuvos administracinėje teisenoje, bet ir išsiaiškinti minėto administracinio proceso teisės šaltinio vaidmenį praktinėje viešojo administravimo institucijų veikloje. Mokslinis darbo naujumas pasireiškia taip pat tuo, kad iš esmės pirmą kartą tiriama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtaka Lietuvos administracinei teisenai ir bandoma prognozuoti tolimesnės administracinės teisenos doktrinos raidos tendencijas šiame kontekste.

Tyrimo objektas. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų taikymas administracinėje teisenoje.

Tyrimo dalykas. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei jos protokolai, minėtuose dokumentuose įtvirtintų teisių ir laisvių reglamentavimo ir taikymo ypatumai administracinėje teisenoje, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos įtaka administracinei teisenai. Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjama tema yra pakankamai plati, šiame darbe analizuojama tik Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktika Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo klausimais.

Baigiamojo darbo tikslas – išnagrinėti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų taikymo ypatumus administracinėje teisenoje.

Siekiant užsibrėžto tikslo bei laikantis nuoseklaus temos nagrinėjimo, baigiamajame darbe iškeliami atitinkami **uždaviniai**:

- 1) išsiaiškinti administracinės teisenos sampratą, pagrindinius bruožus ir institucijų, vykdančių administracinę teisena, sistemą;

⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1993. P. 30.

- 2) apibrėžti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kaip vieno iš Lietuvos administracinės teisės šaltinių, paskirtį ir reikšmę;
- 3) išanalizuoti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo Lietuvos administracinėje teisenoje aspektais.

Baigiamojo darbo šaltiniai. Baigiamojo darbo šaltiniais yra Europos Tarybos, Lietuvos ir kitų užsienio valstybių teisės aktai, taip pat įvairi teisinė literatūra, Europos žmogaus teisių teismo sprendimai, taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika. Autorius darbe daugiausia rėmėsi J. Paužaitės-Kulvinskiene, P.Kūrio, D. Jočienės, K. Čilinsko, S. Katuokos, E. Jarašiūno, L. Deveikio, A. Poviliūno, V. Vadapalo, D. Prapiestytės, A. Andruškevičiaus, S. Šedbaro, N. Demirel ir kt. mokslininkų nuomonėmis ir moksliniais veikalais.

Baigiamajame darbe naudoti mokslinio tyrimo metodai. Darbe kompleksiskai remtasi bendraisiais mokslinio pažinimo metodais: lyginamuoju, istoriniu, sisteminės analizės, apibendrinimo ir loginiu. Taikant *lyginamąjį metodą* buvo lyginami ir vertinami Lietuvos ir tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys žmogaus teisių apsaugos klausimus bei administracinio proceso teiseną, be to, buvo lyginamos skirtingos mokslinės koncepcijos, kurių pagrindu buvo formuluojami pasiūlymai, nusakantys, kaip turėtų būti tobulinamas žmogaus teisių užtikrinimo administracinėje teisenoje institutas Lietuvoje. *Istoriniu metodu* buvo nagrinėjama administracinę teiseną vykdančių institucijų sukūrimo istorinė raida Lietuvoje, taip pat apžvelgiami Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos priėmimo bei ratifikavimo Lietuvoje klausimai. *Sisteminės analizės* metodu buvo analizuojama ir vertinama Lietuvos administracinių teismų praktika taikant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas Lietuvos administracinėje teisenoje. Naudojant *apibendrinimo ir loginį metodus* baigiamajame darbe buvo suformuluotos pagrindinės darbo išvados.

Baigiamojo darbo praktinė reikšmė. Nepaisant didelio kiekio išleistų knygų bei įvairių straipsnių administracinės teisės ir proceso, taip pat tarptautinės teisės klausimais, vis dėlto nebuvo vientisai nagrinėti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo administracinės teisenos srityje aspektai. Šiame darbe pabandyta susisteminti esamas mokslininkų nuomones ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo administracinėje teisenoje klausimais. Todėl į šiame baigiamajame darbe suformuluotas išvadas gali būti atsižvelgiama siekiant išsamiau suvokti administracinės teisenos šaltinių svarbą bei jų pritaikymo praktikoje galimybes.

1. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS TAIKYMO ADMINISTRACINIO PROCESO TEISENOJE TEORINIAI ASPEKTAI

Prieš pradėdant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo Lietuvos administracinėje teiseoje ypatumų analizę, visų pirma reikėtų išnagrinėti ir suvokti, ką reiškia administracinė teisena apskritai ir kokia yra jos paskirtis.

1. 1. Administracinio proceso ir administracinės teisenos sąvokų santykio problema

Galima išskirti tokias teises kategorijas kaip „procesas“ ir „teisena“, dėl kurių vis dar nėra vieningos autorių nuomonės. Mokslinėje literatūroje šių kategorijų tarpusavio santykis aiškinamas įvairiai, todėl, visų pirma, reikia apibrėžti vieningą šių teisinių kategorijų sampratą ir tik po to pereiti prie išsamios bei detalios administracinio proceso turinio sampratos.

1. 1. 1. Administracinio proceso samprata

Norint išsamiai suvokti, kas yra administracinis procesas, išanalizuoti jo ypatumus mūsų nuomone, iš pradžių reikia apibrėžti pačią „procesą“ sąvoką, kadangi tik tikslus „procesas“ sąvokos suvokimas padės mums vėliau atriboti ją nuo kitos teisinės kategorijos – „administracinės teisenos“.

Dabartinis lietuvių kalbos žodynas nurodo, jog „procesas“ (lot. *processus* – judėjimas pirmyn) - tai visuma nuoseklių veiksmų, kurie yra nukreipti į tam tikro rezultato pasiekimą (pvz., gamybinis procesas ir pan.).⁷ Tai yra lingvistinė termino „procesas“ sąvoka. Priklausomai nuo materijos judėjimo formos, galima išskirti fizinius, cheminius, biologinius, socialinius procesus. Tuo tarpu teisės moksle procesas yra traktuojamas keletu aspektų:

- teisminis bylos tyrimas;
- įstatymu nustatyta bylų nagrinėjimo tvarka.

Vadinasi, juridinis procesas – viena iš socialinio proceso rūšių, kadangi tai yra teisės normų reglamentuojamų atitinkamų valstybinių institucijų veikla, kuri siejama su joms keliamų tikslų pasiekimu.⁸ Juridinis procesas turi tam tikrus ypatumus, kurie jį atiboja nuo kitų socialinių procesų. Taigi, yra išskiriami tokie ypatumai:

- 1) sąmoninga, tikslinga veikla;

⁷ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius, 2000. P. 623.

⁸ Administrative Justice in the New European Democracies / edited by D.Galligan, R.Langan end K.Nikandru. Oxford: Centre for Socio-Legal Studies University of Oxford, 1998. P. 44-45.

- 2) ši veikla yra siejama su valdžios subjektų kompetencijose esančių valdingų įgalinimų realizavimu;
- 3) ji yra nukreipta į tam tikrų juridinių rezultatų pasiekimą, juridinių bylų išsprendimą;
- 4) tarpiniai bei galutiniai proceso rezultatai yra įtvirtinami tam tikruose procesiniuose oficialiuose dokumentuose;
- 5) ji yra reglamentuojama procesinių normų pagalba.

Administracinis procesas, kaip mes minėjome anksčiau, yra vienas iš juridinio proceso rūšių. Realus administracinio proceso egzistavimas šiais laikais nesukelia jokių abejonių, skiriasi tik autorių nuomonės dėl administracinio proceso apimties, turinio, dėl konkrečių visuomeninių santykių, kurių reguliavimą apima administracinis procesas. Jau dabar yra išskiriama tokia procesinė teisė, kaip administracinė procesinė teisė, kuri užima lygiavertę padėtį greta kitų procesinių teisių – baudžiamojo proceso bei civilinio proceso teisių.⁹ Visgi, dabartiniu metu yra išskiriamos administracinio proceso esmės bei turinio problemos. Šiais klausimais yra daug autorių nuomonių, kurias trumpai apžvelgsime, norėdami išsamiau suvokti administracinio proceso teisenos esmę, bei, remiantis jomis, suformuluosime apibendrintas išvadas dėl administracinio proceso reguliavimo dalyko. Be to, be anksčiau paminėtų administracinio proceso problemų, galima išskirti dar vieną – terminologijos problemą. Vieningas terminų bei kategorijų suvokimas ypač aktualus administracinio proceso atžvilgiu, nes pastaruoju metu mokslininkai skiria vis daugiau dėmesio administracinio proceso problemoms ir todėl specialiojoje juridinėje literatūroje pradėta naudoti tokia terminologija, kuri anksčiau buvo vartojama baudžiamojo bei civilinio procesų literatūroje.¹⁰

Taigi, vienas iš terminologijos probleminių klausimų - kas yra administracinė teiseną? Proceso sąvoką mes aptarėme šio darbo pradžioje, todėl dabar mums belieka apibrėžti, kas yra teisenos samprata teisėje ir vėliau, žinodami šių teisinių kategorijų reikšmes, apžvelgsime, kaip jos yra vartojamos administraciniame procese.

1. 1. 2. Administracinės teisenos samprata

Procesas susideda iš nuosekliai atliekamų veiksmų, turinčių bendrą bei specialų pobūdį. Atskiros specialių veiksmų grupės, kurios pasižymi turinio vieningumu ir kryptingumu ir sudaro tai, kas teisėje yra vadinama “teiseną”. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad

⁹ Административная юстиция в новых европейских демократиях / ред. Д.Дж. Галлиган и др. Киев: АртЭж; Будапешт: ОСИ/КОЛПИ. 1999. P. 57-58.

¹⁰ Administrative Justice in the New European Democracies / edited by D.Galligan, R.Langan and K.Nikandru. Oxford: Centre for Socio-Legal Studies University of Oxford, 1998. P. 89-91.

„*teisena*“ – tai bylų nagrinėjimo tvarka.¹¹ Taigi, terminas „*teisena*“ apima tam tikrą bylų kategoriją arba tam tikrą teisminių institucijų veiklos procedūrą, pvz., apeliacinė instancija, kasacinė instancija ir pan. Kitaip tariant, „*teisena*“ – tai speciali tam tikrų bylų nagrinėjimo tvarka, taikoma vienodos materialiosios teisinės prigimties bylų visumai.¹² Reikia pabrėžti tai, jog kiekvienoje atskiroje teisės šakoje teisena yra nustatyta, todėl atitinkamo proceso tvarka (pavyzdžiui, civilinio, baudžiamojo) nagrinėjamos tam tikros materialinės šakos bylos yra nepaprastai įvairios ir skirtingos. Dėl to jos visos negali būti nagrinėjamos pagal vienodas netgi tos pačios procesinės šakos taisykles. Siekiant geriau suvokti „*teisenos*“ sąvoką, apžvelkime, kaip ji yra suvokiama procesinėse teisės šakose.

Pabrėžtina, jog teisena yra neatskiriama administracinio, civilinio ir baudžiamojo proceso dalis. Teisenos supratimas šiose procesinės teisės šakose skiriasi. Antai civilinis procesas susideda iš tokių savarankiškų teisenų:¹³

- 1) ieškininė, arba ginčo, teisena (nagrinėjamos bylos, kurios kyla iš privatinės teisenos reguliuojamų teisinių santykių);
- 2) ypatingoji teisena – kai bylos nagrinėjamos, nesant ginčui dėl teisės.

Visgi, net ir minėtos dvi civilinio proceso teisenos taip pat nėra vienalytės, nes be bendrųjų taisyklių, taikomų visoms atitinkamos teisenos byloms, yra numatyta net keliolikos kategorijų įvairių bylų, kurios nagrinėjamos atitinkama teisena.¹⁴ Reikėtų pažymėti ir tai, kad iki 1999 m. gegužės 1 d. galiojęs 1964 m. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas (toliau – ir CPK) numatė dar vieną teisena – bylų, kylančių iš viešosios, t.y. konstitucinės, administracinės, finansų, teisės normų reguliuojamų teisinių santykių. Tačiau nuo 1999 m. gegužės 3 d. pradėjus veikti administraciniams teismams šios teisenos CPK nebeliko, kadangi didžiąją dalį administracinių bylų (plačiuoju požiūriu) pradėjo nagrinėti specialiosios paskirties teismai – administraciniai teismai.

Baudžiamasis procesas taip pat susideda iš tam tikrų teisenų. Be bendrųjų nuostatų, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas (toliau - LR BPK) savo sudėtyje turi tokias normas, kurios reguliuoja:¹⁵

- 1) bylų nagrinėjimą pirmosios instancijos teisme (vadinama pirmosios instancijos teismo teisena);
- 2) bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme;
- 3) bylų nagrinėjimas kasacinės instancijos teisme ir kt.

¹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius, 2000. P. 837.

¹² Stalev Z. Non-contentious Proceedings and their Development. // Effktover Rechtsschutz und Verfassungsmassige Ordanung. Bielefeld: Gieseking-Verlag, 1983. P. 257-258.

¹³ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius, Justitia, 2003. P. 50-51.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

Kaip matome, civilinis procesas į teisenas skirstomas pagal bylų pobūdį, o baudžiamasis procesas – pagal institucijas, nagrinėjančias atitinkamas bylas.

Kalbant apie Lietuvos administracinių bylų teiseną, svarbu pabrėžti tai, jog nuo 2001 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujai Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – LR ABTĮ)¹⁶ redakcijai ir galiojant Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksui (toliau – LR ATPK)¹⁷ administraciniame procese yra išskirtinos dvi administracinių bylų teisenos¹⁸:

- 1) administracinių bylų teiseną;
- 2) administracinių teisės pažeidimų bylų teiseną.

Administracinių bylų teiseną (kurią kitaip autoriai dar siūlo vadinti bendrąja administracinių bylų teiseną) apima ginčus, kylančius iš administracinių teisinių santykių pagal LR ABTĮ 1 straipsnio 1 dalį, ir ji yra reglamentuojama LR ABTĮ. Pažymėtina, jog bendrąja administracinių bylų teiseną nagrinėjami šie ginčai:

- 1) dėl teisės viešojo ir vidaus administravimo srityje;
- 2) rinkimų (referendumo) ginčai;
- 3) norminių administracinių teisės aktų teisėtumo bylos.

Kaip matome, bendrąja administracinių bylų teiseną nagrinėtini gana įvairūs savo prigimtimi ginčai. Dėl to LR ABTĮ skiriami kai kurių kategorijų administracinių bylų nagrinėjimo ypatumai, kaip antai, norminių administracinių teisės aktų teisėtumo ištyrimo bylų, skundų dėl rinkimų ar referendumo įstatymų pažeidimų ir pan. Mokslinėje literatūroje aptinkama nuomonė, jog, vadovaujantis pozityvizmo-tikslingumo teorijos nuostatomis, minėtus ypatumus derėtų vadinti atskiromis administracinių bylų teisenomis, o ne kai kurių kategorijų administracinių bylų nagrinėjimo ypatumais.¹⁹ Tokia nuomonė grįstina tuo, kad norminių administracinių aktų teisėtumo ištyrimo bylos ir rinkimų ar referendumo įstatymų pažeidimų bylos yra itin specifinės. Jas nagrinėjant taikoma daugelis specifinių procesinių institutų. Tai yra bylos, nors ir dėl administracinių teisinių santykių, tačiau, kaip teigia Paužaitė-Kulvinskienė J., savo materialine prigimtimi tai nėra ginčai dėl teisės viešojo ir vidaus administravimo srityje.²⁰ Be to, manytina, jog ateityje dėl ES teisyno ir Europos Tarybos rėmuose priimtų teisinių dokumentų taikymo, tikėtina, kad daugės daugiau tokių specifinio pobūdžio administracinių bylų, kaip antai, kylančių iš mokesčių, konkurencinių ar kitų administracinių teisinių santykių, kurių materialinė specifika

¹⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308, Nr. 36-1067, Nr. 60-1955; 2000, Nr. 85-2566.

¹⁷ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1. kodekso redakcija aktuali nuo 2008-02-12. // Prieiga per internetą: www.seimas.lt [žiūrėta 2008-03-12].

¹⁸ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P.19-20.

¹⁹ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P.19-20.

²⁰ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P.19-20.

lems ir procesinio nagrinėjimo ypatumus. Tačiau mes šiame darbe nenagrinėsime administracinės teisenos skirstymo specifikos, nes tai nėra mūsų nagrinėjimo objektas, ir toliau pereisime prie kitos administracinės teisenos rūšies esmės aptarimo.

Administracinių teisės pažeidimų bylų teisena taikoma savo prigimtimi ypatingai bylų kategorijai – ginčams dėl administracinių teisės pažeidimų. Skirtingai nei administracinių bylų teisena, administracinių teisės pažeidimų teisena yra reglamentuota ne tik LR ABTĮ, bet ir LR ATPK. Be to, reikia pastebėti ir tai, jog ginčai dėl administracinių teisės pažeidimų savo materialine teisine prigimtimi nėra identiški ginčams dėl teisės viešojo ar vidaus administravimo srityje, kurie sudaro klasikinį administracinių teismų kompetencijos pagrindą.

Aukščiau minėtų dviejų teisenų skyrimas administraciniame procese remiasi teoriniu administracinių teisinių santykių skirstymu į kontradikcinius ir deliktinius. Be to, tai, kaip teigia J. Paužaitė-Kulvinskienė, nėra galutinis administracinių teisenų įvardijimas, kadangi atskiri įstatymai galėtų numatyti ir kitas teiseas pagal administracinių bylų kategorijas (LR ABTĮ 1 str. 3 d.).²¹ Visgi, iki šiol minėta LR ABTĮ norma nėra įgyvendinta.

1. 1. 3. Administracinio proceso ir administracinės teisenos santykis

Iš anksčiau pateiktų pavyzdžių galima padaryti išvadą, kad teisena – tai dalis proceso, o procesas savo ruožtu – tai teisenų visuma. Vis dėlto, nepaisant tokio, atrodo, aiškaus terminų „procesas“ ir „teisena“ atribojimo, administracinės teisės ir proceso literatūroje galima pastebėti skirtingus teisenos traktavimus. Pavyzdžiui, N. G. Sališeva administracinę teiseną laiko platesne teisine kategorija nei procesas. Ji teigia, kad administracinė teisena apima visas valstybinio valdymo aparato veiklos sferas, pradedant nuo valdymo aktų paruošimo bei išleidimo ir baigiant materialiniais-techniniais veiksmais.²² Be to, minėta mokslininkė, remdamasi savo nuomone dėl „procesas“ bei „teisenos“ santykio, skirtingai nuo kitų autorių traktuoja administracinio proceso sąvoką bei jos turinį. Galima pastebėti, kad N. G. Sališeva pirma sovietiniais laikais dar 1964 m. parašė monografiją,²³ liečiančią būtent administracinį procesą, kurioje autorė bandė teoriškai suvokti ir praktiškai apibendrinti daugelį klausimų, tais laikais dar neišvystyto teisės mokslo - administracinio proceso. Taigi, N. G. Sališeva suvokia administracinį procesą kaip įstatymu reglamentuotą veiklą, kurios metu yra sprendžiami ginčai, atsirandantys tarp administracinio santykio šalių, kurios nėra tarpusavyje tarnybiškai pavaldžios, o taip pat taikant administracinės

²¹ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005. P.19-20.

²² Салишева Н. Г. Административный процесс в СССР. Москва, 1964. P. 12-13.

²³ Салишева Н. Г. Административный процесс в СССР. Москва, 1964. P. 12-13.

prievartos priemonės.²⁴ Kaip mes anksčiau buvome minėję, administracinė teisena yra laikoma platesne sąvoka nei procesas. Tokiu atveju, jei yra kalbama apie administracinių institucijų veiklos tvarką, tuomet yra tikslinga tai vadinti administracine teise.²⁵

D. N. Bachrachas teigia, kad administracinis procesas yra didžiausias iš juridinių procesų ir priklausomai nuo turinio, jį galima suskirstyti į 3 dalis:²⁶

- administracinės teisėkūros procesas;
- teisę suteikiantis procesas;
- administracinis –jurisdikcinis procesas.

Vadinasi, kuriant administracinio proceso kodeksą, siūlytina kurti tris knygas, kurių apimtis bus tikrai didelė, nes kiekviena administracinio proceso dalis turės savarankiškas bendrąsias nuostatas, vadovaujančius pradus – principus, visiškai skirtingas reguliuojančias skirtingus administracinius procesinius santykius procesines normas. Bet jei mes laikysime administraciniu procesu tik jurisdikcinį procesą, visų šių sunkumų pavyks išvengti ir administracinių institucijų veiklą, tos veiklos tvarką vadinsime administracine teise, pavyzdžiui, kaip mes anksčiau minėjome, tokia administracinio proceso dalis kaip teisę suteikiantis procesas, susidedantis iš atskirų teisenų.

Remiantis aukščiau pateiktų autorių mintimis, darytina išvada, kad yra išskiriamas administracinio proceso suvokimas siaurąja prasme kaip jurisdikcinis procesas. Tuo tarpu kiti autoriai administracinį procesą suvokia plačiąja prasme ir į jo apimtį be jurisdikcinio proceso įtraukia ir teigiamus valdomojo pobūdžio santykius, atsirandančius įgyvendinant reguliatyvines – materialines normas.

Ryšys tarp administracinio proceso bei materialios administracinės teisės yra tame, kad procesas pasireiškia kaip šių materialinių normų būtina realizavimo tvarka. Tokia pat būtina materialinių normų realizavimo tvarka yra ir civiliniame ir baudžiamajame procese, nes materialinių normų realizacija yra galima tik remiantis tam tikra procesualine tvarka. Administracinis procesas yra juridinė sąvoka dar ir todėl, kad yra vykdomas remiantis taisyklėmis, nustatytomis administracinių – procesinių normų pagalba. Be to, visos aukščiau pateiktos aplinkybės leidžia teigti, kad administracinis procesas turi labai daug bendro su baudžiamuoju ir civiliniu procesu.

Taigi, atsižvelgiant į šioje darbo dalyje išsakytas nuomones ir jų apibendrinimus, galima teigti, jog administracinis procesas – tai administracinių teisenų, kurių šiandien pagal LR ABTĮ išskiriamos dvi, visuma. Tai reiškia, kad administracinės teisenos yra administracinio

²⁴ Салишева Н. Г. Административный процесс в СССР. Москва, 1964. Р. 12-13.

²⁵ Тихомиров Ю. Курс административного права и процесса. Москва: Юринформцентр, 1998. Р. 78-80.

²⁶ Бахрах Д. Н. Административное право. Учебник. Москва, 1993. 56-57.

proceso struktūrinės dalys, todėl administraciniam procesui, kaip procesinei teisės šakai, būdingi bruožai, būdingi ir administracinei teisenai. Pastaroji išvada reiškia tai, kad administracinio proceso, kaip atskiros teisės šakos, reguliavimo dalykas, šaltiniai ir kiti ypatumai tuo pačiu yra būdingi ir administracinei teisenai. Vadinasi, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kaip administracinio proceso teisės šaltinis, tuo pačiu yra ir administracinės teisenos šaltiniu. Reikėtų pastebėti tai, kad ši Konvencija administracinėje teisenoje taikoma tiek įgyvendinant materialinės teisės normas, pavyzdžiui, Konvencijoje ir kituose Lietuvos administracinės teisenos šaltiniuose įtvirtintas konkrečias žmogaus teises bei laisves, tiek procesinės teisės normas, pavyzdžiui, administracinio proceso principai, apimantys atitinkamas procesines žmogaus teisių bei laisvių įgyvendinimo garantijas.

1. 2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos vieta administracinės teisės ir proceso teisenos šaltinių hierarchijoje

Prieš pradėdant nagrinėti teorinius Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos įtakos Lietuvos administracinei teisenai aspektus, visų pirma būtina išsiaiškinti tarptautinės teisės įtaką Lietuvos nacionalinei teisės sistemai.

Šiandien tarptautinė teisė suvokiama ir apibrėžiama kaip teisė, susidedanti iš bendro taikymo normų ir principų, reguliuojančių valstybių ir tarptautinių organizacijų veiklą bei jų santykius „*inter se*“, taip pat kai kuriuos jų santykius tiek su fiziniais, tiek su juridiniais asmenimis.²⁷ Pastebėtina, jog dažnai literatūroje nemėginama apibrėžti tarptautinės teisės, o iš karto pradėdami nagrinėti tarptautinės teisės šaltiniai. Dėl to seras Robertas Jenningsas, buvęs Tarptautinio Teisingumo Teismo prezidentas, iškėlė netgi „*tarptautinės teisės*“ objektyvaus apibrėžimo visuotinį būtinumą, kad toks apibrėžimas būtų realiai naudojamas ir taikomas.²⁸ Reikia pabrėžti aplinkybę, kad didėjant tarpusavio priklausomybei globaliniu mastu ir naujų subjektų pasirodymui tarptautinėje arenoje buvo iškeltas klausimas dėl atskiros valstybės vaidmens tarptautiniuose reikaluose, tačiau tarptautinę teisę ir toliau dažniausiai kuria bei įgyvendina valstybės.²⁹ Manome, jog nesuklysimė teigdami, jog tarptautinė sistema iš esmės yra tarpvalstybinių santykių visuma, į kurią įeina ne tik tarptautinės teisės subjektai, bet ir atitinkamos socialinės normos, reguliuojančios tų subjektų santykius.³⁰

Tarptautinės ir nacionalinės teisės santykio klausimas gali sukelti nemažai praktinio pobūdžio problemų, ypač jeigu tarp jų kyla konfliktas. Kuri norma tokiu atveju yra viršesnė? Kaip tarptautinės teisės normos galioja valstybių vidaus teisėje? Pabrėžtina, jog tarptautinės ir

²⁷ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 26.

²⁸ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 26-27.

²⁹ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 26-27.

³⁰ Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. – Vilnius: Mintis. 1985. P. 7-8.

nacionalinės teisės santykis yra viena iš sudėtingiausių teorinių ir praktinių tarptautinės teisės mokslo problemų. Daugelis autorių šiandien yra tokios nuomonės, jog tarptautinė teisė yra kiekvienos valstybės nacionalinės teisės sudedamoji dalis. Ši integracija vyksta valstybei sudarant įvairias tarpvalstybines sutartis, pasirašant deklaracijas, įstojus į tarptautines organizacijas. Tokiu būdu tarptautinė teisė yra įtraukiama į nacionalinės teisės struktūrą. Tačiau tarptautinės teisės doktrinoje vis dar iškyla dilema, ar tarptautinė teisė ir nacionalinė teisė sudaro vientisą teisės sistemą, ar jos yra dvi atskiros teisinės sistemos.

Iš esmės yra dvi pagrindinės tarptautinės ir nacionalinės teisės santykio teorijos ir daugybė skirtingų interpretacijų literatūroje. Pirmoji iš jų vadinama dualistiniu (arba pliuralistiniu) požiūriu, pagal kurį tarptautinė ir nacionalinė teisė - tai dvi atskiros teisinės sistemos, viena nuo kitos egzistuojančios savarankiškai.³¹ Todėl čia pagrindinis klausimas: „*Ar viena sistema yra viršesnė už kitą?*“ Antroji doktrina vadinama monistine, pagal kurią tarptautinė ir nacionalinė teisė - tai vienos ir tos pačios teisinės sistemos dalys. Radikaliausią monistinio požiūrio versiją suformulavo H. Kelsenas. Jo nuomone, pamatinis visos teisės galiojimo šaltinis - viena svarbiausia tarptautinės teisės norma (*Grund-norm*). H. Kelseno teorijoje prieita prie išvados, kad visos tarptautinės teisės normos yra viršesnės už nacionalinę teisę, kad tarptautinei teisei prieštaraujanti nacionalinė teisė automatiškai yra niekinė ir negaliojanti ir kad tarptautinės teisės normos yra tiesiogiai taikytinos valstybių vidaus veikloje.³² Iš tikrųjų, konkuruojančios dualizmo ir monizmo mokyklos tiksliai neatspindi realios valstybių praktikos, todėl jos buvo priverstos daugeliu aspektų modifikuoti savo pirmines pozicijas - suartinti jas vieną su kita; tačiau ir tai neatskleidė tikrojo tarptautinės ir nacionalinės teisės santykio.

Analizuojant tarptautinės teisės požiūrį į nacionalinę teisę, reikėtų pabrėžti tai, kad tarptautinė teisė visiškai neignoruoja nacionalinės teisės, nes³³:

- 1) nacionalinė teisė gali būti egzistavimo įrodymas tarptautinių papročių ar bendrųjų teisės principų, kurie yra tarptautinės teisės šaltiniai;
- 2) tarptautinė teisė kai kuriuos klausimus palieka reglamentuoti nacionalinei teisei;
- 3) kita vertus, tarptautinėje teisėje galioja bendra taisyklė, jog valstybė negali remtis savo nacionalinės teisės norma arba spraga savo teisėje, kad galėtų gintis nuo tarptautine teise grindžiamos pretenzijos.
- 4) viskas, ko tarptautinė teisė reikalauja, yra tai, kad valstybės, nevykdydamos tarptautinių pareigų, kaip pasiteisinimu nesiremtų savo vidaus įstatymais ir

³¹ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 95-96.

³² Malcolm N. Shaw. International Law. Cambridge University press. 1991. P. 27-34.

³³ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 95-104.

procedūromis. Valstybės privalo sąžiningai vykdyti savo tarptautinius įsipareigojimus, tačiau pagal savo vidaus teisinės sistemas jos yra laisvos rinktis šio vykdymo detales;

- 5) egzistuoja bendra valstybių pareiga savo vidaus teisę derinti su įsipareigojimais pagal tarptautinę teisę;
- 6) tarptautinė teisė pačių valstybių vidaus jurisdikcijai palieka rinktis būdus, kaip pasiekti norimų rezultatų (literatūroje tai apibrėžiama tokiais sąvokomis kaip “inkorporacija”, „nuoroda“, “patvirtinimas”, “transformacija”, ir kt.). Valstybės gali laisvai spręsti, kaip geriausiai savo tarptautinius įsipareigojimus perkelti į vidaus teisę, taip pat nustatyti, kokį teisinį statusą jie turės jos viduje. Šiuo klausimu skirtingose nacionalinėse teisinėse sistemose vienodos praktikos nėra.

Apibendrinti nacionalinės teisės požiūrį į tarptautinę teisę yra kur kas sunkiau, nei apibendrinti tarptautinės teisės požiūrį į nacionalinę teisę. Viena vertus, šia prasme įvairių šalių įstatymai yra labai skirtingi. Pažvelgus į konstitucijų tekstus, ypač besivystančių šalių, kurios paprastai labai stengiasi pabrėžti savo suverenitetą, galima daryti išvadą, jog dauguma valstybių tarptautinei teisei nesuteikia primato savo nacionalinės teisės atžvilgiu.³⁴ Tačiau nebūtinai tai rodo, kad dauguma valstybių į tarptautinę teisę nekreipia dėmesio apskritai. Konstitucijų tekstai gali būti pradinis analizės taškas. Todėl svarbu atsižvelgti ir į kitus nacionalinės teisės aktus, nacionalinių teismų požiūrį bei administracinę praktiką, kuri paprastai yra neapibrėžta ir nenuosekli. Atrodo, jog praktikoje vyrauja dualistinis požiūris, kai tarptautinė ir nacionalinė teisė laikomos skirtingomis sistemomis ir dėl to reikalaujama, kad tarptautinės normos būtų inkorporuotos nacionaliniu lygmeniu. Taigi tarptautinės teisės efektyvumas apskritai priklauso nuo kriterijų, taikomų nacionalinėse teisinėse sistemose.³⁵

Taigi tarptautinę teisę trumpai būtų galima apibrėžti kaip sistemą teisės normų ir principų, reguliuojančių tarptautinius santykius.³⁶ Tokį tarptautinės teisės apibrėžimą pateikia prancūzų profesorius S. Ruso, austras A. Ferdrosas ir kt. Anot profesoriaus A. Jaščenkos, tarptautinė teisė yra “antivalstybinė” (universalinė, pasaulinė, žmonijos) teisė, reguliuojanti tarptautinius, t. y. išėinančius už atskiros valstybės ribų, santykius. Manytume, kad toks apibrėžimas yra formalus, todėl jis neatskleidžia tarptautinės teisės esmės, prigimties ir socialinės paskirties. Visa tai galima išsiaiškinti tik remiantis įvairiomis metodologijomis, ypač gerai ištyrus teisės normų kūrimo procesą remiantis valstybių valios suderinimu (taip pat valstybių su skirtingomis socialinėmis santvarkomis) šiuolaikinės tarptautinės sistemos sąlygomis.³⁷

³⁴ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 95-104.

³⁵ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000. P. 95-104.

³⁶ Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. – Vilnius: Mintis. 1985. P. 7-8.

³⁷ Ten pat.

Šiandien tarptautinės sutartys – tai tinkamiausia šiuolaikinio tarptautinio bendradarbiavimo vystymosi priemonė, kadangi tarptautiniai santykiai pastaruoju metu gan sparčiai intensyvėja, darosi dinamiški ir universalūs. Atsižvelgiant į tai, neabejotina, jog tarptautinių sutarčių nuolat daugėja, neišvengiamai didėja ir jų reikšmė. Šiuo metu visuotinai pripažįstama, kad tarptautinės teisės sistemoje yra teisės šaka – tarptautinių sutarčių teisė, reguliuojanti tarptautinių sutarčių sudarymo, vykdymo ir nutraukimo tvarką bei nustatanti jų galiojimo pagrindus. Ši teisės šaka turi ypatingą reikšmę, kadangi tarptautinės sutartys - tai pagrindinis tarptautinės teisės šaltinis ir valstybių taikaus bendradarbiavimo teisinė forma.

Reikia pažymėti, jog pagrindiniai tarptautinių sutarčių teisės principai ir normos yra kodifikuoti dvejose universaliose sutartyse: 1969 m. Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės ir 1986 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių, sudaromų tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų bei tarp tarptautinių organizacijų.³⁸

Vertinant tarptautinių sutarčių, kaip tinkamiausios šiuolaikinio tarptautinio bendradarbiavimo vystymosi priemonės, statusą Lietuvos teisės sistemoje, aktualu paminėti tarptautinės sutarties definiciją, įtvirtintą Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 1 str. Čia teigiama, jog Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis – tarptautinės teisės principų ir normų reglamentuotas susitarimas, kurį raštu sudaro Lietuva su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, nesvarbu, koks sutarties pavadinimas ir ar sutartį sudaro vienas, du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai.³⁹

Tarptautinės sutarties tikslas – tai ką stengiasi įgyvendinti ar pasiekti tarptautinės teisės subjektai, sudarydami sutartį. Taigi teigtina, jog tarptautinė sutartis Lietuvos teisės sistemoje – tai priemonė, kurios pagalba Lietuva ir kiti tarptautinės teisės subjektai įgyvendina sau išskeltus tarptautinius tikslus ir uždavinius. Vadinasi, atitinkamos tarptautinės sutartys mūsų valstybėje – tai konkrečių (atitinkamų) teisės šakų šaltiniai. Be to, būtina paminėti, jog kai kurios tarptautinės sutartys – tai visos nacionalinės teisės sistemos šaltiniai, vadinasi – visų teisės šakų šaltiniai. Prie tokių universalios pobūdžio tarptautinių sutarčių priskirtinos žmogaus teisių ir laisvių apsaugą reglamentuojantys tarptautiniai dokumentai.

Kaip žinia, po antrojo pasaulinio karo susiformavo nauja ir savarankiška tarptautinės teisės sritis – Tarptautinė žmogaus teisių teisė.⁴⁰ Žmogaus teisių apsauga yra vykdoma ne tik pasauliniu, bet taipogi ir regioniniu mastu. Čia pažymėtina Europos Taryba – institucija, 1949 m. suvienijusi Vakarų Europos valstybes ir “siekianti apsaugoti bei įgyvendinti tuos idealus bei principus, kurie yra jų bendras palikimas ir kurie skatina jų ekonominę bei socialinę pažangą”⁴¹.

³⁸ Radušytė E. Tarptautinės sutarties sąvoka. // Jurisprudencija, 1999, t. 13(5). P. 126-131.

³⁹ Valstybės žinios. 1999. Nr.60.

⁴⁰ Sieghart P. The international law of human rights., - Oxford University Press, 1992. P.14-16.

⁴¹ Deveikis L., Poviliūnas A. Žmogaus teisės ir pilietinė visuomenė., - Vilnius.: Pradai, 1998. P. 22-23.

Kiekvieną dieną ieškoti būdų, kaip geriau ginti žmogaus teises – tai vienas iš Europos Tarybos svarbiausių tikslų, kurio siekiama keturiose pagrindinėse srityse, tai⁴²:

1. Efektyvi pagrindinių laisvių ir teisių apsaugos priežiūra;
2. Naujų pavojų žmogaus teisėms ir orumui nustatymas;
3. Žmogaus teisių svarbos aiškinimas visuomenei;
4. Žmogaus teisių mokymo ir profesinio rengimo propagavimas.

Pagrindinis šios regioninės organizacijos parengtas bei priimtas dokumentas – 1950 m. lapkričio 4 d. pasirašyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kurios pirminis tekstas neapėmė visų teisių, kurios buvo išvardintos 1948 m. Deklaracijoje, tačiau vėliau Konvencija buvo papildyta protokolais, išplėtusiais jos ginamų teisių sąrašą, ir kurių iš viso buvo priimta vienuolika.

Taigi, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija – tai neprecedentinio užmojo tarptautinė sutartis, kuri įsigaliojo 1953 m. ir kuri ne tik nustatė kiekvieno asmens prigimtines teises bei laisves ir tuo pačiu įpareigojo valstybes jas garantuoti kiekvienam, kas yra jų jurisdikcijoje, tačiau taip pat Europos Taryba šia Konvencija sukūrė tarptautinį jos įgyvendinimo mechanizmą: valstybės ir pavieniai asmenys, nepriklausomai nuo jų pilietybės, gali kreiptis į atitinkamas instancijas Strasbūre, jeigu jų atžvilgiu yra pažeistos Konvencijos nuostatos. Vadinas, procesinių teisės normų dėka galima įgyvendinti materialiosiose teisės normose įtvirtintas žmogaus teises ir laisves, nežiūrint į tai, kokioje teisės šakoje šios teisės ir laisvės yra pažeidžiamos.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, t.y.⁴³:

- ✓ 2 straipsnyje reglamentuojama žmogaus teisė į gyvybę: „kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo. Niekam negalima tyčia atimti gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį už nusikaltimą, už kurį tokia bausmė įstatymo numatyta“;
- ✓ 3 straipsnyje įtvirtintas draudimas „žmogų kankinti, su juo žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgtis, ar jį bausti“;
- ✓ 4 straipsnyje įtvirtinta, kad „niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas; niekas negali būti verčiamas dirbti priverstinį ar privalomąjį darbą“;
- ✓ 5 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad „kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę. Niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip šiais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką: a) kai jis teisėtai sulaikomas, remiantis kompetentingo teismo sprendimu;

⁴² Europos Taryba. Pagrindinės veiklos kryptys ir rezultatai. – Vilnius, 1998. P.19 - 24.

⁴³ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos 4, 7 ir 11 protokolų ratifikavimo. Nr. I-865, 1995.04.27. // Valstybės žinios, 1995. Nr. 37-913.

- b) kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas už tai, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokio nors įstatymo numatyto išipareigojimo vykdymą; c) kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas, kad būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui, pagrįstai įtariant padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, kad jis gali pabėgti jį padaręs; d) kai sulaikomas nepilnametis pagal teisėtą potvarkį jo auklėjimo priežiūros tikslais arba jo teisėto suėmimo tikslais dėl to, kad jis būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui; e) kai asmenys teisėtai sulaikomi, siekiant užkirsti kelią infekcinėms ligoms plisti, arba kai sulaikomi psichiškai nesveiki asmenys, alkoholikai, narkomanai ar valkatos; f) kai žmogus teisėtai suimamas ar sulaikomas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, ar kai imamasi veiksmų jį deportuoti ar išduoti kitai valstybei“;
- ✓ 5 straipsnio 2 dalyje numatyta „teisė kiekvienam suimtajam nedelsiant jam suprantama kalba būti informuotam, dėl ko jis suimamas ir kuo kaltinamas“;
  - ✓ 5 straipsnio 3 dalyje įtvirtina nuostata, kad „kiekvienas sulaikytasis ar suimtas pagal 5 straipsnio 1 (c) punkto nuostatas turi būti skubiai pristatomas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam pagal įstatymą priklauso teisė vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę per priimtina laiką į teisminį nagrinėjimą arba paleidimą iki teismo. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą“;
  - ✓ 5 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teisė „kiekvienam, kuriam atimta laisvė dėl sulaikymo ar suėmimo, kreiptis į teismą skundžiantis, kad neteisingai sulaikytas, kuris nedelsdamas turi priimti sprendimą ir, jeigu asmuo sulaikytas neteisėtai, nuspręsti jį paleisti“;
  - ✓ 5 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad „kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo ar suėmimo auka pažeidžiant Konvencijos 5 straipsnio nuostatas, turi teisę į nuostolių atlyginimą“;
  - ✓ 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teismo sprendimas turi būti paskelbtas viešai, tačiau spaudai ir publikai gali būti neleidžiama dalyvauti per visą teisminį nagrinėjimą ar jo dalį tiek, kiek to reikalauja visuomenės moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesai demokratinėje visuomenėje arba nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo interesai, ar tada, kai, teismo nuomone, būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus“;
  - ✓ 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „kiekvienas žmogus, kaltinamas nusikaltimo padarymu, laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą“;

- ✓ 6 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, turi teisę mažiausiai į šias garantijas: a) kad jam būtų skubiai ir nuodugnai pranešta tokia kalba, kurią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus; b) kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai; c) kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą gynėją arba, jei jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai; d) kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir turėtų teisę, kad gynybos liudytojai būtų iškviešti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams; e) kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu jis nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba“;
- ✓ 7 straipsnyje įtvirtinta, kad „niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal galiojusius jų įvykdymo momentu valstybės vidaus įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais. Taip pat negali būti skiriama griežtesnė bausmė negu ta, kuri galėjo būti taikyta nusikaltimo padarymo momentu“;
- ✓ 8 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. 2 dalyje įtvirtinta, kad valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti“;
- ✓ 9 straipsnio 1 dalis įtvirtina kiekvienam „teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; tai teisė laisvai keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laisvai skelbti savo religiją ar tikėjimą, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ir mokant jo. To paties straipsnio 2 dalis numato, kad laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti tik tiek apribojama, kiek yra nustatęs įstatymas ir kiek būtinai reikia demokratinėje visuomenėje visuomenės saugumui, viešėjai tvarkai, sveikatai ir moralei ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“;
- ✓ 10 straipsnis įtvirtinta kiekvienam „teisę į laisvę reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikyti savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis neturi trukdyti valstybėms kelti reikalavimą licenzuoti radijo, televizijos ar kino įstaigas. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai susiję su pareigomis bei atsakomybe, gali būti sąlygojamas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo,

teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti“;

- ✓ 11 straipsnyje įtvirtinta „teisė laisvai rengti taikius susirinkimus, jungtis į asociacijas kartu su kitais, taip pat teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesams ginti“;
- ✓ 12 straipsnyje numatyta, kad „vyrai ir moterys, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią teisę reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus“;
- ✓ 13 straipsnis įtvirtina, kad „kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys“;
- ✓ 14 straipsnis numato, kad „naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“.

Reikia pabrėžti tai, kad aukščiau įvardintos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei kitų Lietuvos teisinės sistemos šaltinių turinius. Tokią situaciją sąlyga tai, kad pasirašančių Konvenciją valstybių (tarp jų – ir Lietuvos) įsipareigojimas apsaugoti joje išvardintas kiekvieno jų jurisdikcijoje esančio žmogaus teises ir laisves, reiškia, jog Konvencija gina ne tik valstybės, Konvencijos šalies, piliečių, bet taip pat ir jos teritorijoje esančių užsieniečių, asmenų, neturinčių pilietybės, vaikų ir kt. teises. Remiantis Konvencijos 1-uoju straipsniu, valstybės, ratifikuodamos Konvenciją, automatiškai prisiima dvigubą įsipareigojimą⁴⁴:

- 1) jos privalo užtikrinti, kad jų nacionalinė teisė būtų suderinta su Konvencijos ir jos protokolų nuostatomis;
- 2) jos privalo pašalinti bet kokius Konvencijos ginamų teisių bei laisvių pažeidimus.

Apibendrinant galima teigti, jog tarptautinės teisės efektyvumas apskritai priklauso nuo kriterijų, taikomų nacionalinėse teisinėse sistemose. Lietuvos teisės sistemoje tarptautinė sutartis, taigi – ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, yra laikoma svarbia priemone, kurios pagalba Lietuvos Respublika bendradarbiauja su tarptautinės teisės subjektais. Galima teigti, jog tarptautinės sutartys (ir apskritai – tarptautinė teisė) mūsų valstybės teisės sistemoje užima svarbią vietą. Atsižvelgiant į tai, toliau šiame darbe nagrinėsime

⁴⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius.: Mintis, 1993. P. 30-51.

tarptautinės teisės normų įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisės sistemoje aspektus, nagrinėjant abudu pripažintus būdus – nuorodą ir inkorporaciją. Nuoroda, kaip teksto šaltinio nurodymas, naudojama nukreipiant žiūrėti į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos tekstą arba Europos žmogaus teisių teismo praktiką sprendžiant atitinkamą klausimą. Tuo tarpu inkorporacija – tai vienas iš teisės normų sisteminimo būdų, naudojama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas įtraukiant į administracinės teisenos šaltinių turinius. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje numatytų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos įgyvendinimas bus nagrinėjant tiek nacionalinių, tiek ir tarptautinių procesinių teisės normų taikymo aspektais.

2. MATERIALINIŲ IR PROCESINIŲ TEISĖS NORMŲ, ĮTVIRTINTŲ EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOJE, TAIKYMAS ADMINISTRACINĖJE TEISENOJE

Siekiant pagrįsti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo svarbą administracinėje teise, reikia apžvelgti materialinių ir procesinių administracinės teisės normų taikymą administracinėje teise, kadangi, kaip jau minėjome anksčiau, kyla nemažai teorinių problemų ne tik atibojant administracinę teisę nuo administracinio proceso, bet net ir išskiriant atskirą teisės šaką – administracinio proceso teisės šaką. Kadangi mes esame linkę palaikyti nuomonę, jog administracinis procesas yra pagrįstai išskirtas kaip atskira teisės šaka, o administracinė teisena – tai atskiras administracinio proceso elementas, šiame darbe mes nagrinėsime objektyvius administracinio proceso kaip teisės šakos požymius, taip siekdami pagrįsti materialinių teisės normų, taigi – ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, taikymo ypatumus administracinėje teise.

2. 1. Administracinio proceso teisinio reguliavimo dalyko ypatumai

Bet kurią savarankišką teisės šaką apibūdinantis komponentas yra teisinio reguliavimo dalykas. Taigi, jei administracinis procesas yra teisinio proceso sudėtinė dalis, yra būtina, kad jis turėtų savo reguliavimo dalyką.⁴⁵ Kaip teigė J. M. Kozlov, tos ar kitos teisės šakos dalyko nustatymas reiškia vienaarūšių visuomeninių santykių reguliuojamų tam tikros teisės šakos, išskyrimas.⁴⁶ Tam tikros teisės šakos teisinio reguliavimo dalyko nustatymas turi tam tikrą sudėtingumą, nes ribos tarp skirtingų teisės šakų nėra pastovios, mat jos kinta dėl visuomeninių santykių, kurie yra visuomeninio reguliavimo sferoje, dinamiškumo. Ši aplinkybė yra svarbi nustatant teisinio reguliavimo dalyką, tokios, palyginti “jaunos” procesinės teisės šakos, kaip administracinio proceso teisė.⁴⁷ Kaip teisė M. J. Maslenikov, administracinis procesas, kaip materialinių teisės normų realizavimo priemonė, išsiskiria iš kitų procesinių teisės šakų savo mobilumu, kuris taip pat yra būdingas ir administracinei teisei.⁴⁸ Taigi, tam, kad nustatyti administracinės procesinės teisės teisinio reguliavimo dalyką, yra būtina išskirti tuos santykius, kurie atsiranda administracinio proceso įgyvendinimo metu.

Reikia pažymėti, kad administracinis procesas nusako ne tik materialios administracinės teisės normų realizavimo tvarką, bet apima ir kai kurių kitų materialinių teisės šakų

⁴⁵ Gellhorn E., Boyer B. Administrative law and process (2nd edition). St. Paul, Minn.: West Publishing Company, 1981. P. 88-89.

⁴⁶ Козлов Ю.М. Административные правоотношения. Москва, 1976. P. 44-46.

⁴⁷ Козлов Ю.М. Административные правоотношения. Москва, 1976. P. 44-46.

⁴⁸ Масленников М. Я. Административно-юрисдикционный процесс. Воронеж, 1990. P. 69-71.

teisės normų realizavimo tvarką, pvz., civilinės, darbo ir kitų teisių. Šis momentas yra labai svarbus, kalbant apie administracinį procesą, kaip savarankišką teisės šaką. Manytina, jog tokiu atveju, jeigu procesinės normos “tenkina” tik savo materialinės teisės šakos poreikius, tai jos negali pretenduoti į teisės šakos statusą.⁴⁹ Todėl norint pripažinti administracinį procesą, kaip savarankišką teisės šaką, yra būtina, kad šios teisės šakos procesinės normos, turinčios reguliavimo dalyką bei sistemą, išeitų už administracinės teisės ribų ir dalyvautų realizuojant kitų materialinių teisės šakų teisės normas. Vadinasi, administracinės teisės pagalba reguliuojami santykiai sudaro pagrindinę dalį administracinio proceso dalyko, bet materialinės administracinės teisės reguliuojami santykiai nėra vieninteliai administracinio proceso dalyke. Tai reiškia, jog į administracinio proceso dalyką taip pat įeina visuomeniniai santykiai, kurie yra kitų materialinių teisės šakų reguliavimo sferoje. Taip yra todėl, kad administracinio proceso teisė turi glaudžius ryšius su kitomis materialinėmis teisės šakomis. V. D. Sorokin padarė išvadą, kad yra logiška sutapatinti administracinio proceso dalyką su visuomeniniais santykiais, susidaranciais administracinio proceso metu.⁵⁰

Taigi, remiantis anksčiau pateiktomis nuomonėmis, galima padaryti tam tikras išvadas dėl administracinio proceso dalyko, o būtent – išskirti tas aplinkybes, kurios įtakoja bet kurios procesinės teisės šakos dalyko ypatumus. Galima išskirti tris aplinkybes:

1. Pirma, pasireiškia tame, kad procesinės teisės šakos dalyko savybėms įtaką daro “aptarnaujamosios” materialinės teisės šakos dalyko ypatumai. Kaip mes anksčiau aiškinome, jog administracinė procesinė teisė visų pirma aprūpina materialios administracinės teisės normų realizavimą, iš ko galima padaryti išvadą, kad pagrindinę administracinio proceso dalyko dalį sudaro tie visuomeniniai santykiai, kurie susidaro valstybinio valdymo sferoje, kuriuos reguliuoja materialinė administracinė teisė.
2. Antra aplinkybė yra ta, kad administracinio proceso teisė “aptarnauja” ne tik materialinė administracinė teisė, bet tam tikra apimtimi ir kitos teisės šakos – civilinė, darbo ir kitos. Vadinasi, kitą administracinio proceso dalyko sudėtinę dalį sudarys tie visuomeniniai santykiai, t. y. dalis santykių, kurie yra anksčiau paminėtų materialinių teisės šakų realizavimo sferoje.
3. Trečia aplinkybė, daranti įtaką procesinės teisės šakos dalykui, yra atitinkamos proceso rūšies buvimas. Ši aplinkybė reiškia, kad procesinė teisė reguliuoja ne tik tuos visuomeninius santykius, susidarancius vieno ar kito proceso metu, bet

⁴⁹ Administrative Justice in the New European Democracies / edited by D.Galligan, R.Langan and K.Nikandru. Oxford: Centre for Socio-Legal Studies University of Oxford, 1998. P. 104-106.

⁵⁰ Сорокин В. Д. Административно – процессуальное право. Москва, 1990. P. 24-25.

ir įvairias pačios procesinės veiklos puses, nustatydamą konkrečias proceso vykdymo taisykles, pvz., administracinės procesinės teisės normos reguliuoja daug procedūrinių veiksmų.

Apibendrinant galima teigti, kad visos išvardintos aplinkybės, turinčios įtaką administracinio proceso dalyko struktūrai, leidžia padaryti išvadą, kad administracinio proceso dalykas yra sudėtingas teisinis reiškinys, jungiantis savyje tris sudėtines dalis:

- 1) visuomeniniai santykiai reguliuojami materialios administracinės teisės, kurių realizavimas yra pasiekiamas administracinio proceso pagalba;
- 2) visuomeniniai santykiai, esantys kitų materialių teisės šakų reguliavimo sferoje, kurie yra siejami su valstybinio valdymo uždavinių įgyvendinimu ir realizacija, reikalauja vykdomųjų – tvarkomųjų valstybinio valdymo institucijų procesinių veiksmų;
- 3) vykdomųjų – tvarkomųjų valstybinio valdymo institucijų procesinę veiklą įstatymo nustatytais atvejais, taip pat ir kitų valstybinių visuomeninių institucijų procesinę veiklą.

Taigi, galima teigti, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos, kaip materialinės tarptautinės teisės normos, „aptarnauja“ administracinio proceso teisę.

2. 2. Administracinio proceso principų įtaka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymui

Administracinis procesas yra dalis valstybinio valdymo veiklos. Nežiūrint į tai, administracinis procesas, kaip ir kitos procesinės teisės šakos, yra savarankiškas teisinis reiškinys, turintis paskirtį, specifika, sistemą ir yra vykdomas, remiantis tam tikrų juridinių taisyklių pagrindu. Tokios juridinės taisyklės yra vadinamos principais. Manytina, jog būtent per principus, esančius administracinio proceso, kaip atskiros teisės šakos, vadovaujančiais pradais, įgyvendinamais kiekvienoje administracinio proceso teisenoje, labiausiai ir aiškiausiai atsiskleidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo ypatumai Lietuvos administracinėje teisenoje. Mat principais yra vadinamos pagrindinės idėjos, atspindinčios to ar kito visuomeninio reiškinio objektyvaus vystymosi dėsningumus. Principai – svarbiausi vadovaujantys pradai, kuriais remiasi procesinė veikla.⁵¹ Atitinkamai būtina pabrėžti (nors toliau atskiroje darbo dalyje nagrinėsime Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių

⁵¹ Воронков А. Проблемы теории административного права (сравнительно правовое исследование). Москва: издательство С.-Петербургского университета, 2001. P. 44-46.

apsaugos konvencijos vietą Lietuvos teisės sistemoje apskritai, taigi – ir Lietuvos administracinio proceso teisenoje), kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija – tai ypatingas kiekvienos šią konvenciją ratifikavusios valstybės teisės sistemos dokumentas, kadangi jame įtvirtintos teisės normos turi principinį pobūdį ir yra universalios.⁵² A.Paksas pabrėžia, jog nors Konvencijos idėja bei pats dokumentas neatsirado tuščioje vietoje, tačiau tai buvo pirmasis tarptautinis dokumentas žmogaus teisių klausimais, kurio tikslas – konkrečiomis priemonėmis garantuoti Konvencijoje numatytas teises.⁵³ Ir šis užtikrinimas Konvencijoje pasireiškia dvejopai:

- 1) tai yra tarptautinė sutartis, teisiškai įpareigojanti ją pasirašiusias bei ratifikavusias valstybes;
- 2) pagal Konvenciją buvo sukurta specialių institucijų, kurios turi kontroliuoti, kaip šios valstybės savo vidaus gyvenime garantuoja Konvencijoje numatytas teises, sistema.⁵⁴

Galima teigti, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija – tai unikali tarptautinė sutartis, kuri įsigaliojo 1953 m. ir kuri ne tik nustatė kiekvieno asmens prigimtines teises bei laisves bei įpareigojo valstybes jas garantuoti kiekvienam, kas yra jų jurisdikcijoje, tačiau taipogi Europos Taryba šia Konvencija sukūrė tarptautinį jos įgyvendinimo mechanizmą: valstybės ir pavieniai asmenys, nepriklausomai nuo jų pilietybės, gali kreiptis į atitinkamas instancijas Strasbūre, jeigu jų atžvilgiu yra pažeistos Konvencijos nuostatos. Pažymėtina tai, jog šiame tarptautiniame teisės akte įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės didžia dalimi atitinka Lietuvos atskirų teisės šakų principus. Ne išimtis – ir administracinio proceso principai, kuriuos dažniausiai yra priprasta skirstyti į dvi principų grupes. Administraciniame procese veikia dviejų rūšių dėsningumai⁵⁵:

- 1) būdingi valstybiniam valdymui;
- 2) būdingi juridinei procesinei veiklai.

Manytina, jog taip yra todėl, kad administracinis procesas sudaro valdomosios ir specialiosios juridinės procesinės veiklos vienybę. Dėl anksčiau pateiktų aplinkybių, administraciniame procese yra išskiriamos dvi principų grupės, kurios tarpusavyje sąveikauja.

Pirmą principų grupę priskiria prie bendrųjų kategorijos, nes jie apima valstybinio valdymo aparato esmines organizacijos bei veiklos puses. Autoriai bendruosius valdymo principus skirsto į dar dvi grupes:

⁵² Дженис М., Кей Р., Брэдли Э. Европейское право в области прав человека. Москва: Права человека. Будапешт: COLPI. P. 102-103.

⁵³ Paksas A. Tarptautinės ir nacionalinės žmogaus teisių apsaugos priemonės ir institucijos.- Vilnius.: Lietuvos teisės akademija, 2000. P. 30-32.

⁵⁴ Žr. Ten pat.

⁵⁵ Василенко А. Административно – государственное управление в странах запада. Москва: Логос, 2000. P. 35-36.

- 1) politiniai
- 2) organizaciniai.

Principai, atspindintys procesinės veiklos dėsningumus, taip pat yra skirstomi į 2 grupes:

- 1) bendrieji
- 2) specialieji (pasireiškiantys skirtingose teisenose).

Be vėliau nagrinėjamo teisėtumo principo, galima paminėti šiuos administracinio proceso principus, išplaukiančius iš žmogaus teisių ir laisvių instituto⁵⁶:

1. *Objektyvumo principas*. Jis reiškia visapusišką ir objektyvų bylos aplinkybių ištyrimą. Pavyzdžiui, objektyvumo principas turi gerai pasireikšti administraciniame jurisdikciniame procese, kai yra tiriamos administracinės bylos aplinkybės. Be to, šis principas įpareigoja teisės taikytoją konkrečios bylos tyrimo metu naudoti visus turimus duomenis bei juos teisingai vertinti. Objektyvumo principas reiškia, kad konkrečios išankstinės nuostatos iš teisės taikytojo pusės nebuvimą, t. y. nuostatos dėl bylos aplinkybių, dėl asmens kaltės ir kitų. Objektyvumas reikalauja, kad byloje visos aplinkybės būtų vertinamos visapusiškai pilnutinai ir objektyviai, kad būtų ieškoma kaip kaltę patvirtinančių, taip ją ir paneigiančių aplinkybių ir kt., t. y. negali būti vienpusiškas aplinkybių vertinimas. Šis principas yra reglamentuotas LR ABTĮ 81 straipsnyje “Visapusiškas ir objektyvus bylos aplinkybių ištyrimas”, kuriame numatyta, kad nagrinėdami administracines bylas, teisėjai privalo aktyviai dalyvauti tiriant įrodymus, nustatant visas bylai svarbias aplinkybes ir visapusiškai, objektyviai jas iširti.
2. *Asmens lygybės prieš įstatymą principas*. Šis principas neutralizuoja bet kokio pobūdžio diskriminaciją administraciniame procese, dėl lyties, rasės, turtinės – socialinės padėties ir kt., be to šis principas garantuoja ir atitinkamos teisinės pagalbos fiziniam asmeniui suteikimą. Tai LR Konstitucijoje įtvirtintas principas, galiojantis visų teisės šakų normoms. Be to, šis principas yra įtvirtintas LR ABTĮ 6 straipsnis, kuriame numatyta, jog teisingumą administracinėse bylose vykdo tik teismai, vadovaudamiesi visų asmenų lygybe įstatymui ir teismui, nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių.

⁵⁶ Дженис М., Кей Р., Брэдли Э. Европейское право в области прав человека. Москва: Права человека. Будапешт: COLPI. P. 102-103.

3. Kalbant apie anksčiau paminėtą principą, reikia išskirti kitą artimą, tačiau administraciniame procese taip aiškiai neapibrėžtą principą – *procesinio lygiateisiškumo principą*. Šis principas yra labai svarbus, nes suteikia asmenims, dalyvaujantiems administraciniame procese, procesinį lygiateisiškumą, t. y. galėjimą turėti tam tikrų procesinių teisių bei laisvių, kurių pagalba, jis gali užtikrinti savo teisėtų interesų apsaugą. Šis principas yra reglamentuotas LR ABTĮ 53 straipsnyje, kurio 1 dalyje numatyta, kad šalių procesinės teisės yra lygios. Šalių procesinių teisių ypatumus atskirų kategorijų bylose nustato specialūs įstatymai. Proceso šalys turi teisę pareikšti nušalinimus ir prašymus, teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, užduoti klausimų kitiems proceso dalyviams, liudytojams, specialistams ir ekspertams, duoti paaiškinimus, pateikti savo argumentus ir samprotavimus, prieštarauti kitų proceso dalyvių prašymams, argumentams ir samprotavimams, prašyti teismo priimti nutartį dėl bylos medžiagos neviešinimo, gauti teismo sprendimų, nutarimų ar nutarčių, kuriais išsprendžiama byla, nuorašus, apskųsti teismo sprendimus, nutarimus bei nutartis ir naudotis kitomis šio įstatymo numatytomis teisėmis. Procesinės proceso šalių (išskyrus teismus, advokatus ir prokurorus) teisės joms išaiškinamos raštu, įteikiant ar išsiunčiant kartu su šaukimu į teismą jų teisių išaiškinimą. Proceso šalys privalo savo procesinėmis teisėmis naudotis sąžiningai.
4. *Valstybinės kalbos principas* reiškia tai, kad administracinio proceso metu, turi būti naudojama nacionalinė kalba. Jei asmuo, pvz., patraukiamas administracinėn atsakomybėn ir jis nežino kalbos, kuri yra naudojama administracinio jurisdikcinio proceso metu, tai jam turi būti suteiktos vertėjo paslaugos. Šis principas yra reglamentuotas LR ABTĮ 9 straipsnyje, kuriame numatyta, kad administracinių bylų procesas vyksta, sprendimai priimami ir skelbiami lietuvių kalba. Dokumentai, surašyti kitomis kalbomis, teikiami ir skelbiami išversti į lietuvių kalbą ir nustatyta tvarka patvirtinti. Bylą nagrinėti teisme rengiančiam teisėjui ar ją nagrinėjančiam teismui nutarus, kita kalba surašytą dokumentą teismo posėdyje gali išversti vertėjas. Asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė naudotis vertėjo paslaugomis. Už vertėjo paslaugas mokama iš valstybės biudžeto.
5. *Ekonomiškumo principas*. Šį principą reikia teisingai suvokti ir nemanyti, kad jis įtvirtina skubotumą administraciniame procese. Manome, kad šis principas yra artimas kitam bendram valstybinio valdymo principui – operatyvumui.

Pvz., administracinio jurisdikcinio proceso metu yra tiriamos administracinės bylos dėl administracinių teisės pažeidimų padarymo. Kaip žinome iš administracinės teisės, pažeidimas skiriasi nuo nusikaltimo tokiais požymiais, kaip pavojingumo visuomenei laipsnis, žalingumas ir kt. Administracinis pažeidimas retai sukelia neatstatomas žalingas pasekmes. Dėl šių aplinkybių, administracinio teisės pažeidimo bylos nėra sudėtingos, nes jose tiriami administracinės teisės pažeidimai yra dažniau yra akivaizdūs ir jų ištyrimui, aplinkybių nustatymui nereikia labai didelių pastangų, ilgo darbo ir kt.

6. *Teisės apskundimo principas.* Mūsų manymu, ši teisė neturėtų būti vertinama, kaip svarbiausias vadovaujantis administracinio proceso pradas, nes taip vadinamas principas yra teisės į gynybą principo sudėtinė dalis, todėl mes ties jo nagrinėjimu plačiai neapsistosime.
7. *Teisės į gynybą principas.* Šis principas yra vienas iš svarbiausių demokratinėje visuomenėje. Nuo šio principo priklauso, kaip bus garantuojamos piliečių teisės bei laisvės administraciniame procese. Šis principas galėtų būti priskirtas prie taip vadinamų specifinių principų, kurie yra realizuojami atskirose teisenose. Teisės į gynybą principas yra būtinas administraciniame jurisdikciniame procese, nes teisę į gynybą administraciniame procese turi turėti kiekvienas fizinis asmuo, ginantis savo teisėtus interesus. Be to, teisės į gynybą principas turi garantuoti piliečiui galimybę, pasinaudoti advokato paslaugomis. Ši teisė yra taip pat labai svarbi, garantuojant piliečių teisių bei laisvių apsaugą administraciniame procese, nes piliečiai, neturėdami reikiamų teisinių žinių, negalėtų aktyviai ginti savo interesų, todėl yra būtina užtikrinti advokato dalyvavimą administraciniame jurisdikciniame procese. Šio principo nuostatos yra išdėstytos LR ABTĮ 5 straipsnyje, kuriame numatyta, jog Kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Atsisakymas teisės kreiptis į teismą negalioja.
8. Dar vienas principas, kurį mes taip pat galėtume priskirti prie specifinių, yra *nekaltumo prezumpcija*. Šis principas yra įtvirtintas administraciniame procese, kaip piliečių teisių bei laisvių apsaugą garantuojantis principas. Dėl šio principo vietos administraciniame procese taip pat nėra vieningos autorių nuomonės. N. G. Sališeva jį išskiria kaip atskirą savarankišką principą⁵⁷, D. N. Bachrachas teigia, kad nekaltumo prezumpcija yra teisės į gynybą principo

⁵⁷ Салишева Н. Г. Административный процесс в СССР. Москва, 1964. Р. 27-28.

pagrindas, sudėtinė dalis.⁵⁸ Nepaisant nuomonių skirtumo, šis principas ar sudėtinė teisės į gynybą principo sudėtinė dalis yra labai svarbi fizinių asmenų, ginančių savo interesus, teisių bei laisvių apsaugai administraciniame jurisdikciniame procese. Jo turinys praktiškai sutampa su baudžiamojo proceso nekaltumo prezumpcijos principu.

Sugretinus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas, aptartas šio baigiamojo darbo pirmojoje dalyje, su aukščiau įvardintų administracinio proceso principų turiniais ir LR ABTĮ nuostatomis, galima teigti, kad iš esmės šiuose teisės aktuose įtvirtintos vadovaujančiosios idėjos sutampa.

2. 3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintų principų taikymas Lietuvos administraciniame procese

Pagrindinis žmogaus teisių apsaugos būdas - teisminis, nes teisingumas vykdomas tik nepriklausomo teismo. Teisminė gynyba yra konstitucinė žmogaus teisė. Teismo ir teisėjo nepriklausomumas - valstybėje įtvirtinta garantijų sistema, užtikrinanti savarankišką institucinį teismo funkcionavimą, sudaranti sąlygas teisėjams profesionaliai ir nevaržomai vykdyti teisingumą, apsauganti teismą ir teisėją nuo politinio, ekonominio bei kitokio išorinio ar vidinio poveikio. Rungimosi principu grindžiamame teismo procese teismo pareiga yra ne tik nuspręsti, kuri šalis teisi, bet ir pateikti galutinį, tikrąjį teisės normos aiškinimo variantą.⁵⁹ Teismų pareiga spręsti visuomenėje kylančius teisinius ginčus. Šiuolaikinių teismų veikla neapsiriboja tik privačių ginčų sprendimu. Teismai sprendžia ir bylas, kuriose kertasi viešieji ir privatūs interesai.

Pasak Mykolo Riomerio, teismas gali būti sėkmingai panaudotas ne tik gyventojų, bet ir valstybės institucijų teisėtumui kontroliuoti ir neteisei sudrausti.⁶⁰ Teismas veikia kaip savotiškas tarpininkas tarp valstybinio valdymo institucijų ir piliečių, jų susivienijimų, jei pastarieji mano, kad valdymo proceso metu pažeistos jų teisės. Teismui tenka vienas atsakingiausių uždavinių - saugoti subjektą nuo valstybės, t. y. nuo įstatymų leidžiamosios, įstatymų vykdomosios, o kartais ir nuo teisminės valdžios veiksmų neteisėtumo.⁶¹

Administracinė institucija, kuriai priklauso spręsti, remiantis teisės normomis, per atitinkamai organizuotą procedūrą visus klausimus, priskirtus jos kompetencijai ir, be to, įsteigta pagal įstatymą, yra "teismas" materialia šio termino prasme.⁶² Sąvoka "teismas", kalbant apie administracinių procesinių teisinių santykių subjektus vartojama ne tik kalbant apie teismą, kaip

⁵⁸ Бахрах Д. Н. «Административное право» учебник. Москва, 1993. P. 37-38.

⁵⁹ Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. - Vilnius, 1999. P. 166-167.

⁶⁰ Riomeris M. Administracinis teismas. - Kaunas. Valstybės spaustuvė. 1928. P. 25-26.

⁶¹ Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas. - Vilnius, 2000. P. 1.

⁶² Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. - Vilnius, 1997. P. 199.

kolegialų organą, bet ir teisėją. Teisėjas - ypatingas administracinių ginčų proceso dalyvis, kuris vykdydamas teisingumą veikia valstybės vardu bei nepriklauso nuo dalyvaujančių byloje asmenų ir klauso tik įstatymo reikalavimų. Teismas - sudėtinė valstybės valdžios dalis. Teismo padėtis valstybėje atspindi demokratijos išsivystymo lygį, parodo kiek ir koku laipsniu valstybėje įtvirtintos žmogaus teisių ir laisvių gynimo garantijos, identifikuoja ar valstybėje egzistuoja teisei valstybei būdingi bruožai – pagarba žmogaus teisėms ir nuoseklus valdžių padalijimas.⁶³ Prioritetine pripažįstant žmogaus teisių apsaugą, teismui tenka ypatingas vaidmuo kuriant bei plėtojant šiuolaikinę teisinę valstybę. Teisinė valstybė tik tuo išreiškiama, kad kuria teisės subjektams kuo veiksmingesnį ir savo priemonėmis turtingesnį subjektyvių teisių ginties teisinį mechanizmą.

Teismas yra vienintelė institucija valstybėje, vykdanči teisingumą. Tačiau ši aksioma savaime negarantuoja teisingumo vykdymo kokybės, teismų veiklos efektyvumo, nelaiduoja, kad teisme pavyks pasiekti pažeistos ar ginčijamos teisės atstatymo. Teismo padėtis kitų valstybės valdžių atžvilgiu yra dviprasmiška. Būdamą viena iš jų, teisminė valdžia siekia apginti visuomenę nuo kitų valstybės valdžių savivalės ir neteisėtumo. Tai iš esmės programuoja pastovų konfliktą, tam tikrą interesų nesuderinamumą tarp teismo ir kitų valstybės valdžios šakų.

Profesorius M. Riomerio nuomone, administracinis teismas - viena iš rimčiausių teisinės valstybės institucijų, kuria remiasi teisinė valstybė, nes be administracinio teismo valstybė yra tikrai policinė, bet ne teisinė.⁶⁴ Taigi, šioje darbo dalyje plačiau panagrinėsime Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintų principinių nuostatų realizavimą Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje.

Mes neanalizuosime visų bendrųjų valdymo principų, o tik apžvelgsime teisėtumo principą (be teisėtumo principo, prie bendrųjų yra priskiriami tokie, kaip demokratiškumas (viešumas, visuomenės dalyvavimas), operatyvumas), kadangi jis labiausiai susijęs su materialinių ir procesinių teisės normų taikymu administracinėje teisenoje. Atsižvelgiant į tai, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija užima svarbią vietą visoje Lietuvos teisės sistemos šaltinių hierarchijoje, todėl jos nuostatomis negali prieštarauti jokie kiti valstybės vidaus teisės aktai.

Teisėtumo principas yra bene vienas iš svarbiausių bet kurios veiklos principų. Teisėtumas reiškia tikslų ir nenukrypstamą įstatymų laikymąsi, kaip iš valstybinio valdymo subjektų pusės, taip ir iš kitų institucijų, visuomeninių organizacijų bei piliečių pusės. Jei teisėtumo principas yra įgyvendinamas, tada galima kalbėti ir apie kitų principų praktinį egzistavimą. Teisėtumo principas administracinio proceso kontekste reiškia tai, kad materialios

⁶³ Антшютс Т.Ю. Юстиция и администрация. Журнал министерства юстиции. 1997. Но.7. Р. 12.

⁶⁴ Maksimaitis M. Mykolo Riomerio mokslas apie valstybę.- Vilnius. 1997. P. 195.

administracinės teisės normų taikymas, turi būti teisėtas. Šios normos turi būti realizuojamos laikantis atitinkamos tvarkos, kurią reglamentuoja administracinio proceso normos. Būtent teisėtumas reiškia administracinio proceso dalyvių teisinių interesų, laisvių bei teisių apsaugą, kurią tarptautiniu mastu įtvirtina Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Be to, kalbėdami apie teisėtumo principą mokslininkai dažnai akcentuoja ne tik reikalavimą tiksliai ir nenukrypstamai laikytis įstatymų, bet ir pabrėžia įstatymų turinio problemą. Tai reiškia, kad norint, jog reikalavimas laikytis įstatymo būtų pagrįstas, yra būtina, kad įstatymo turinys atitiktų konkrečius reikalavimus, o būtent neprieštarautų visuotinėms tarptautinėms sutartims (taigi – ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai), LR Konstitucijai, garantuotų piliečių teisių bei laisvių įgyvendinimą. Manytina, jog šiuos reikalavimus galima įvardinti vienu terminu – teisės normos turi būti teisėtos. Būtent Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymas administracinio proceso teisenoje yra vienas iš žmogaus teisių ir laisvių apsaugos užtikrinimo priemonių valstybės viduje.

Taigi, į teisėtumo principą žvelgiant aukščiau aptartu aspektu, teigtina, jog kiti administracinio proceso principai, tokie kaip objektyvumas, šalių lygybė prieš įstatymą, nacionalinės kalbos, ekonomiškumo, pareigūno atsakomybė už priimtų sprendimų administracinėse bylose teisingumą, teisės apskundimo principas ir teisės į gynybą principai,⁶⁵ ne tik atspindintys procesualinės veiklos dėsningumus, bet tuo pačiu leidžiantys konstatuoti, jog jie yra išvestiniai iš teisėtumo principo. Tokią poziciją galima pagrįsti tuo, jog visi aukščiau įvardinti administracinio proceso, kaip atskiros teisės šakos principai – tai tarsi žmogaus teisių ir laisvių, įtvirtintų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei kituose teisės aktuose apsaugos garantas. Pavyzdžiui, teisės į gynybą principas, kaip žmogaus teisė, įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje⁶⁶ ir Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 punkte⁶⁷: be to, analogiško turinio ir paskirties nuostatos įtvirtintos ir kitame tarptautiniame akte – Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (14 straipsnio 3 dalies b, d

⁶⁵ Дженис М., Кей Р., Брэдли Э. Европейское право в области прав человека. Москва: Права человека. Будапешт: COLPI. P. 59-60.

⁶⁶ Prapiestis J.. LR Konstitucijos 31 straipsnio komentaras. Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. Teisės problemos, 1999, Nr.1-2. P. 133-151.; LR Konstitucijos 31 str. įtvirtinta principinė nuostata, jog „įtariamasis, kaltinamasis turi teisę į gynybą nuo pat baudžiamosios bylos proceso pradžios“.

⁶⁷ Šiame dokumente numatyta, jog „kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, turi teisę mažiausiai į šias garantijas: a).kad jam būtų skubiai ir nuodugnai pranešta tokia kalba, kokią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus; b).kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai; c).kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą gynėją arba, jeigu jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai; d).kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir turėtų teisę, kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tokiomis pačiomis sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams; e).kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu jis nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.“ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius.: Mintis, 1993. P. 30.

ir e punktuose)⁶⁸. Todėl tikrai galima teigti, jog teisėtumo principas administracinėje teisenoje išplaukia iš tarptautiniu mastu įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių instituto ir yra laikomas bendruoju ne tik valstybinio valdymo principu, bet visų procesinių teisės šakų principu. Vadinasi, pagrįsta teigti, jog teisėtumo principas gali būti vertinamas kaip procesinis principas, sąlygojantis kitų administracinio proceso principų įgyvendinimą. Taigi, iš to galima daryti išvadą, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kaip vieno iš aukščiausios juridinės galios materialinių teisės normų akto, tinkamas įgyvendinimas administracinėje teisenoje sąlygoja administracinio proceso principų laikymąsi, tuo pačiu garantuoja žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugą administracinės teisės ir proceso srityje. Ši išvada grįstina ir kitų, aukščiau jau aptartų, administracinio proceso principų turinių analize.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių taikymo administracinėje teisenoje ypatumus lemia materialinių ir procesinių administracinės teisės normų taikymo administracinėje teisenoje aspektai, atsiskleidžiantys per administracinio proceso, kaip atskiros teisės šakos, savybes.

2. 3. 1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teisenoje

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teismo sprendimas turi būti paskelbtas viešai, tačiau spaudai ir publikai gali būti neleidžiama dalyvauti per visą teisminį nagrinėjimą ar jo dalį tiek, kiek to reikalauja visuomenės moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesai demokratinėje visuomenėje arba nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo interesai, ar tada, kai, teismo nuomone, būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus. Antrojoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio dalyje numatyta, kad kiekvienas žmogus, kaltinamas nusikaltimo padarymu, laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio trečiojoje dalyje numatytos kiekvienam asmeniui, kaltinamam nusikaltimo padarymu, įtvirtintos šios garantijos: a) kad jam būtų skubiai ir nuodugnai pranešta tokia kalba, kurią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus; b) kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai; c) kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą gynėją arba,

⁶⁸ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas.// Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1993. P. 84-163.

jei jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai; d) kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir turėtų teisę, kad gynybos liudytojai būtų iškviešti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams; e) kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu jis nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.

Išnagrinėjus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos šeštojo straipsnio taikymo srityje, pastebėta, kad šis straipsnis – tai kone dažniausiai administracinėje teisenoje taikomos nuostatos iš visų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų.

Pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, administracinių teisės pažeidimų bylose turi būti laikomasi tų pačių principų, kurių laikomasi baudžiamajame procese. Tiek baudžiamajame, tiek administraciniame procese sprendžiama dėl įstatyme numatytų sankcijų taikymo, prieš tai nustačius, kad buvo padaryta įstatymo draudžiama veika⁶⁹. Be to, nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas, kuriose gali būti skiriama administracinė nuobauda, savo griežtumu prilygstanti kriminalinei bausmei, administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui turi būti suteikiamos iš esmės tokios pačios teisės kaip ir kaltinamajam baudžiamojoje byloje (pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. 259/2003⁷⁰). Šios teisės *inter alia* garantuojamos ir tarptautinės teisės aktais. Viena iš tokio asmens teisių – apklausti kaltinimo liudytojus, užduoti jiems klausimus (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punktas; administracinė byla Nr. N³-16/2005). **Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punktas nustato**, kad kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi teisę pats apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir kad gynybos liudytojai būtų iškviešti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams. Pabrėžtina, kad rašytinių asmenų paaiškinimų negalima prilyginti liudytojų parodymams, nes liudytojų parodymai ir kiti bylos dokumentai yra savarankiškos įrodinėjimo priemonės (administracinė byla N³-1928/2006)⁷¹. Vis dėlto, administracinių teismų praktiką šioje srityje įvertinęs Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad iš apibendrinimui pateiktų bylų matyti, kad paminėtų reikalavimų laikomasi ne visada. Administracinėje byloje Nr. N¹⁷-788/2006 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo: „<...> Asmuo patrauktas administracinėn atsakomybėn nepripažįsta vairavęs transporto priemonę, nurodydamas, jog tai gali patvirtinti P. K. ir P. K., kurie teismo posėdžio metu neapklausti. Į teismo posėdį nekviestas ir

⁶⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. kovo 4 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. N¹²-344/2004. // Administracinių teismų praktika Nr. 6. P. 88-92.

⁷⁰ Administracinių teismų praktika Nr. 4. P. 64-67.

⁷¹ Administracinių teismų praktika Nr. 2. P. 320.

vienintelis kaltinančius parodymus duodantis pareigūnas A. B. <...> Taip atimta galimybė detalizuoti pastarojo paaiškinimus bei pažeista Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje kaltinamajam garantuojama teisė apklausti kaltinančius parodymus duodančius liudytojus⁷².

Didelėje nagrinėtų bylų dalyje Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas yra pažymėjęs, kad teisės į tinkamą teismo procesą kaip administracinės teisenos principo svarbą.⁷³ Štai, pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr.AS¹⁴-621/07 atsakovas remiasi Antstolių įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi ir pažymi, jog pagal *Europos žmogaus teisių teismo sprendimą byloje J. v. Lietuva*, Nr. 41510/98 teismo sprendimų vykdymo procesas yra neatsiejama teisės į tinkamą procesą dalimi, todėl ypatingai svarbu užtikrinti tokį vykdymo procesą, kad teisėtai, operatyviai būtų įvykdytas teismo sprendimas bei atstatytas teisingumas. Nurodoma, jog valstybės deleguotų funkcijų vykdymas, dalyvavimas vykdant teisingumą (antstolio veikla - tai viena iš valstybės prievartos užtikrinimo būdų) bei antstolio prilyginimas valstybės pareigūnui baudžiamosios atsakomybės prasme suponuoja tai, kad yra neginčijamas viešasis interesas užtikrinti kvalifikuotų, reikiamo išsilavinimo ir nepriekaištingos reputacijos antstolių veiklą. Teigiama, jog pritaikius reikalavimo užtikrinimo priemonę, būtų leidžiama buvusiai antstolei, kurios veikla jau nutraukta teisės aktų nustatyta tvarka, ir dėl kurios kvalifikacijos kyla abejonių, dėl kurių ji negali būti antstoliu, vykdyti antstolės funkcijas. Atsakovas pažymi, jog teismas turi nuspręsti, ar tokios priemonės pritaikymas nepažeistų proceso šalių interesų pusiausvyros ir viešojo intereso (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. balandžio 12 d. nutartis byloje Nr. AS¹⁰-22/2007). Kadangi antstolis vykdo valstybės deleguotas funkcijas, jo reikalavimai yra privalomi ir visi asmenys turi vykdyti jo nurodymus (Civilinio proceso kodekso 585 straipsnis), situacija, kai asmuo, kuriam suteikti valstybės įgaliojimai riboti kitų asmenų turtines teises (teisė areštuoti turtą, jį realizuoti, iškeldinti asmenis, disponuoti pinigėmis išlaidoms ir t.t.), veikia neturėdamas įstatymo nustatytos reikalingos kvalifikacijos ar kilus rimtoms abejonėms dėl jo kvalifikacijos tinkamumo, atsakovo manymu, yra neleistina, kelia abejonių dėl antstolio tinkamumo pareigoms (netgi įvertinant reikalavimo užtikrinimo priemonės laikiną pobūdį).

Administracinėje byloje Nr.AS¹⁴-621/07 Lietuvos Vyriausiasis Administracinis teismas pabrėžė, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis nustato, kad “asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą”. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ir ABTĮ) 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad

⁷² Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose, iškeltose pagal Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 126 straipsnio 1, 2 ir 3 dalį, apibendrinimas. Aprobuita Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2007 m. spalio 17 d. pasitarime. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁷³ Administracinė byla Nr.AS¹⁴-621/07; administracinė byla Nr.AS¹⁴-627/07; administracinė byla Nr.AS¹⁴-650/07 ir kt. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

„kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas“. Tačiau teisė į teisminę pažeistų ar ginčijamų teisių ir įstatymo saugomų interesų gynybą būtų fiktyvi, jei teismas negalėtų realiai ir veiksmingai apginti asmens teisių. Todėl asmens teisių gynyba teisme turi būti efektyvi. Nepakanka tik formaliai garantuoti asmens teisę kreiptis į teismą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra ne kartą pažymėjęs, kad asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai, o Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje teisė į tinkamą teismo procesą, numatyta *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje*, apima ir įsiteisėjusio teismo sprendimo vykdymą⁷⁴. Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžia, kad tais atvejais, kai asmuo kreipiasi į administracinę teismą su prašymu panaikinti administracinį aktą, teismas, tenkindamas pareiškėjo skundą, skundžiamą administracinį aktą paprastai panaikina. Tačiau iki teismo sprendimo administracinėje byloje įsiteisėjimo skundžiamas administracinis aktas gali būti įvykdytas (vykdomas) ir sukelti asmeniui atitinkamas neigiamas pasekmes. Tokiu atveju asmens teisės ir įstatymų saugomi interesai realiai ir veiksmingai galėtų būti apginami paprastai tik tada, kai panaikinus administracinį aktą, būtų atkuriamas iki administracinio akto priėmimo buvusi padėtis, pašalinamos panaikintų administracinių aktų sukeltos neigiamos pasekmės. Šią išvadą patvirtina ir ABTĮ 92 straipsnio nuostata, pagal kurią, skundžiamo akto (veiksmo) panaikinimas reiškia, jog konkrečiu atveju atkuriamas buvusi iki ginčijamo akto (veiksmo) priėmimo padėtis, t. y. atkuriamos pažeistos pareiškėjo teisės ar teisėti interesai.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybėje turi egzistuoti teisinis mechanizmas, kurio pagalba, esant įstatyme nustatytoms sąlygoms bei įvertinus visas reikšmingas aplinkybes ir interesus, galėtų būtų užkertamas kelias neatitaisomam asmens teisių ir teisėtų interesų pažeidimui atsirasti. Priešingu atveju asmens teisės galėtų likti realiai neapgintos. Vyriausiasis administracinis teisme ne kartą yra akcentavęs, jog ABTĮ 71 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teismas arba teisėjas proceso dalyvių motyvuotu prašymu arba savo iniciatyva gali imtis priemonių reikalavimui užtikrinti. Reikalavimas gali būti užtikrinamas bet kurioje proceso stadijoje, jeigu, nesiėmus užtikrinimo priemonių, teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti negalimas. Reikalavimo užtikrinimo priemonių, kurias gali taikyti administracinis teismas, sąrašas pateiktas ABTĮ 71 straipsnio 2 dalyje. Teismas gali uždrausti atsakovui atlikti tam tikrus veiksmus, sustabdyti išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą arba laikinai sustabdyti ginčijamo akto galiojimą.

⁷⁴ Europos žmogaus teisių teismo 1997 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Hornsby v. Graikija*. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].

Jau minėjome, kad Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra ne kartą pažymėta, kad sprendžiant dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymo, turi būti įvertinta, ar yra reali grėsmė, jog netaikius reikalavimo užtikrinimo priemonių teismo sprendimo įvykdymas pasunkėtų arba pasidarytų negalimas, t. y. kad priėmus sprendimą panaikinti skundžiamą aktą (veiksma), iki jo priėmimo buvusios padėties atkūrimas pasunkėtų arba taptų negalimas (ABTĮ 92 straipsnis) (pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartys administracinėse bylose Nr. AS¹¹-367/2007, AS¹⁵-622/2006; iš esmės analogiškos pozicijos laikytasi ir administracinėse bylose Nr. AS¹⁶-528/2007, AS⁸-488/2007 ir kt.). Realus bei veiksmingas iki skundžiamo administracinio akto priėmimo buvusios padėties atkūrimas, pažeistų pareiškėjo teisių ir teisėtų interesų atkūrimas ir apgynimas, o, atsižvelgiant į paminėtą, ir realus teismo sprendimo įvykdymas, pasunkėtų arba taptų nebeįmanomas tuo atveju, jei bylos nagrinėjimo metu galiojantis aktas, kurio teisėtumas ir pagrįstumas ginčijamas, sukeltų (ar tikėtina, kad sukeltų) tokias neigiamas pasekmes, kurių pašalinimas, teismui priėmus palankų pareiškėjui sprendimą, būtų neįmanomas ar sudėtingas. Tokios pozicijos iš esmės laikėsi Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir administracinėse bylose Nr. AS⁵-155/2005, AS⁵-230/2005. Tad jei iš bylos medžiagos galima daryti pagrįstą prielaidą, kad, nesiėmus užtikrinimo priemonių, administracinis aktas realiai gali sukelti neigiamas pasekmes, kurių pašalinimas, teismui priėmus palankų pareiškėjui sprendimą, būtų neįmanomas arba sudėtingas, yra pagrindas svarstyti reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymą.

Tačiau sprendžiant dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymo turi būti įvertinama ne tik grėsmė būsimo teismo sprendimo realiam įvykdymui, pažeistų asmens teisių ir teisėtų interesų atkūrimui. Teisingumo principas reikalauja, kad sprendžiant dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių būtų atsižvelgta ir į atsakovo interesus. Reikalavimo užtikrinimo priemonės taikomos administraciniuose ginčiuose, kuriose dalyvauja viešojo administravimo institucija, įgyvendinanti valstybės valdžią, tad negali būti nepaisoma ir viešųjų interesų. Be to, turi būti įvertintos ir kitos reikšmingos aplinkybės.

Administracinėje byloje Nr. AS¹⁰-128/2007 pareiškėjas A. G. 2006 m. liepos 28 d. prašymu kreipėsi į teismą, prašydamas įpareigoti atsakovą Klaipėdos apskrities viršininko administraciją (toliau – ir Klaipėdos AVA) vykdyti S. J. –J. nuosavybės teisių atkūrimą į žemę remiantis Klaipėdos AVA pateiktais prosenelio T. J. , vėliau – tetos T. J. archyviniais nuosavybės teisės į žemę dokumentais, S. J. –J. giminystės ryšį su jais įrodančiais pažymėjimais, įsiteisėjusiais įrodymais, bei iki nacionalizacijos Tauragės apskrityje, Švėkšnos valsčiuje, Šalpėnų kaime, galiojusių Rusijos Imperijos Civilinių įstatymų sąvado X tomo I dalies sąvadu. Pareiškėjas prašyme atnaujinti terminą skundai paduoti nenurodė konkrečių termino praleidimo priežasčių, nenurodė kreipimosi į viešojo administravimo įstaigas priežastis. Pažymėtina, kad į žemėtvarkos

įstaigą pareiškėjas kreipėsi daugiau nei po metų, kai buvo priimtas sprendimas neatkurti jam nuosavybės teises į žemę. Teismas rėmėsi *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniu* ir nurodė, kad teismas negali tapti pareiškėjo advokatu ir už jį suformuluoti termino praleidimo priežastis. A. G. nebuvo užkirsta galimybė tinkamai realizuoti konstitucinę teisę kreiptis teisminės gynybos. Objektivių aplinkybių, kurios sąlygotų termino praleidimą, nenustatyta, nes terminas praleistas dėl pareiškėjo pasirinkto konkrečioje teisinėje situacijoje elgesio modelio.⁷⁵

Administracinėje byloje Nr. AS¹¹ – 296/2007 Lietuvos Vyriausiasis Teismas konstatavo, kad teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos yra fundamentali asmens teisė, pripažįstama tiek nacionalinių (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 d., Teismų įstatymo 4 str. 1 d., Administracinių bylų teisenos įstatymo 5 str. 1 d.), tiek tarptautinių teisės aktų (Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 2 str. 3 d., *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d., 13 str.*). Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų.⁷⁶ Teisinis reguliavimas, įtvirtinantis asmens teisės į savo teisių ir laisvių teisminę gynybą įgyvendinimo tvarką, turi atitikti iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantį teisinio aiškumo reikalavimą. Kad asmuo iš tikrųjų galėtų įgyvendinti savo teisę kreiptis į teismą dėl savo teisių ir laisvių pažeidimo, įstatymų leidėjas privalo įstatymuose aiškiai nustatyti, kaip ir į kokį teismą asmuo gali kreiptis.⁷⁷ Teisės aktais gali būti nustatyta ir ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka, tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, jog jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme.⁷⁸

Apibendrinant galima teigti, kad teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos turi būti realizuojama laikantis procesiniuose įstatymuose nustatytos kreipimosi į teismą tvarkos, kurią įtvirtina Administracinių bylų teisenos įstatymo 22-24, 32-33 straipsniai. Be to, būtina laikytis Administracinių bylų teisenos įstatymo 37 straipsnio 2 dalyje nustatytų teisės kreiptis į administracinį teismą prielaidų ir šios teisės tinkamo realizavimo sąlygų. Asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos tik tada, kai laikosi tai bylų kategorijai įstatymų nustatytos bylos išankstinio nagrinėjimo ne per teismą tvarkos. Jei šios tvarkos nesilaikoma, teismas atsisako

⁷⁵ Administracinė byla Nr. AS¹⁰-128/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁷⁶ Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai. // Prieiga per internetą: www.lkt.lt [žiūrėta: 2008-10-14].

⁷⁷ Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimai. // Prieiga per internetą: www.lkt.lt [žiūrėta: 2008-10-14].

⁷⁸ Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d., 2003 m. kovo 4 d., 2004 m. rugpjūčio 17 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2005 m. vasario 7 d. nutarimai // Prieiga per internetą: www.lkt.lt [žiūrėta: 2008-10-14].

priimti pareiškėjo skundą (Administracinių bylų teisenos įstatymo 37 str. 2 d. 3 p.), o jei byla jau iškelta ir tokia tvarka nebegalima pasinaudoti – nutraukia bylą (Administracinių bylų teisenos įstatymo 101 str. 7 p.), kitu atveju skundą palieka nenagrinėtą (Administracinių bylų teisenos įstatymo 103 str. 1 p.). Šios LR ABTĮ nuostatos iš esmės neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms, reglamentuojančioms asmens teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos.

Siekiant nustatyti, ar įstatymuose yra nustatyta ikiteisminė administracinių ginčų sprendimo tvarka ir ar ši tvarka yra privaloma pareiškėjui, svarbu atsižvelgti į Administracinių bylų teisenos įstatymo 17 straipsnio 2 dalį, pagal kurią esant abejonei ar galiojančių įstatymų kolizijai dėl konkretaus ginčo priskyrimo, ginčas nagrinėjamas teisme. Tuo išreiškiamas teisminės gynybos prioriteto principas, kuris reiškia, kad ginčas gali būti priskiriamas spręsti kitų institucijų, o ne teismo kompetencijai tik tais atvejais, kai tai aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta įstatymuose. Be to, kiekviena ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka neturi būti pernelyg biurokратиška, o ja sukurtas asmens teisių gynimo mechanizmas turi būti efektyvus. Tik tokiu atveju ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka yra privaloma. Teisės į teisminę gynybą ribojimai, kurie sukuria neproporcingas ir biurokratinės kliūtis kreiptis į teismą, kurie negali padėti realiai ir efektyviai išspręsti ginčo, yra neleistini.⁷⁹

Apibendrinant galima teigti, kad įstatymų nuostatos, nustatančios privalomą ikiteisminę ginčo sprendimo tvarką, negali būti aiškinamos plečiamai. Ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka tampa privaloma tik tuomet, kai ji yra aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta įstatyme. Manome, jog tai neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintoms žmogaus teisėms bei laisvėms.

Administracinėje byloje Nr. AS¹⁴⁶–140/08 pareiškėjas atskiruoju skundu prašė pakeisti Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. gruodžio 29 d. nutartį ir taikyti jo prašomą reikalavimo užtikrinimo priemonę. Skunde teigiama, jog teismas neįsigilino į administracinės bylos esmę. Pareiškėjas remiasi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 23 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. AS⁸-683/2007, pagal kurią būtent Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos 2007 m. rugsėjo 10 d. administracinės procedūros sprendimu buvo sprendžiamas klausimas dėl FNNTT prie LR VRM Utenos apskrities skyriaus viršininko pavedimo atlikti jo individualios įmonės veiklos tyrimą panaikinimo. Pareiškėjas nurodo, jog teismui priėmus nagrinėti jo reikalavimą dėl 2007 m. rugsėjo 10 d. administracinės procedūros sprendimo (raštas Nr.25/12-3-3872) panaikinimo, sprendžiant ginčą dėl šio rašto (administracinio sprendimo) teisėtumo ir pagrįstumo, kartu bus sprendžiamas ir klausimas dėl pavedimo atlikti jo individualios

⁷⁹ Administracinė byla Nr. AS¹¹ – 296/2007. <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

įmonės tyrimą panaikinimo (t.y. ar atsakovas pagrįstai bei teisėtai atsisakė panaikinti tokį pavedimą). Todėl jo prašymas taikyti reikalavimo užtikrinimo priemonę neišeina už skundo dalyko ribų. Pareiškėjo teigimu, Vilniaus apygardos administracinis teismas, dar nepradėjęs nagrinėti administracinės bylos ir tirti įrodymų, iš esmės jau nusprendė, kad atsakovo pavedimas yra teisėtas ir pagrįstas, akivaizdžiai pažeisdamas *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos numatytą teisę į teisingą, nepriklausomą ir bešališką teismą*. Pareiškėjo nuomone, teismas nepagrįstai nurodė, kad jis turėjo pradėti administracinį ginčą dėl tęsiamų atsakovo veikslių bei šiuo pagrindu pakartotinai kreiptis į teismą, nes atsakovas tęsia tuos pačius veikslus, kurie jau apskūsti Vilniaus apygardos administraciniam teismui (vykdo tą patį pavedimą atlikti individualios įmonės veiklos tyrimą, reikalauja tų pačių dokumentų), jokių naujų aplinkybių nepaiškėjo.⁸⁰

Išnagrinėjus aukščiau įvardintas ir kitas administracines bylas,⁸¹ galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis nustatanti, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, įgyvendinama LR Administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau - ir ABTĮ) 5 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Tačiau teisė į teisminę pažeistų ar ginčijamų teisių ir įstatymo saugomų interesų gynybą būtų fiktyvi, jei teismas negalėtų realiai ir veiksmingai apginti asmens teisių. Todėl asmens teisių gynyba teisme turi būti efektyvi. Nepakanka tik formaliai garantuoti asmens teisę kreiptis į teismą. Ši pozicija atitinka ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų turinį, ir Europos žmogaus teisių teismo jurisprudenciją.

Administracinėje byloje Nr. AS⁸ – 282/2007 atskiruoju skundu pareiškėja prašo panaikinti Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. balandžio 16 d. nutartį ir priimti jos apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. kovo 5 d. sprendimo panaikinimo nagrinėti iš esmės Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme. Vienas iš atskirąjį skundą grindžiančių argumentų yra tai, kad akivaizdu, jog pirmosios instancijos teismas yra šališkas ir piktnaudžiauja savo teisėmis užkirsdamas pareiškėjos apeliaciniam skundui tolimesnę eigą. Šiuo atveju tas pats teisėjas, kurio sprendimas yra skundžiamas, užkerta kelią

⁸⁰ Administracinė byla Nr. AS¹⁴⁶–140/08. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁸¹ Pavyzdžiui, administracinė byla Nr. AS²- 641/2007; administracinė byla Nr. AS²- 646/2007; administracinė byla Nr. AS²- 687/2007; administracinė byla Nr. AS²- 623/2007 ir kt. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

apeliacijai. Tuo yra pažeidžiamos pareiškėjos teisės, numatytos *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje ir 13 straipsnyje*.⁸²

Administracinėje byloje Nr. N⁹ (62) – 930/07 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, kad visiškai neteisėtas ir nepagrįstas pirmosios instancijos teismo teiginys, jog nors apsvaigimas nebuvo nustatytas per dvi valandas nuo asmens sulaikymo momento, tačiau tai nėra pagrindas pripažinti medicininės apžiūros neblaivumui, girtumui ar apsvaigimui nustatyti aktą negaliojančiu. Toks teismo teiginys nesuprantamas ir prieštarauja teisėtų lūkesčių bei gero administravimo principams. Nesuprantamas paties termino nustatymo poreikis, jei jo nesilaikymas pripažįstamas pateisinančiu elgesio modeliu. Viešojo administravimo subjektai privalo elgtis griežtai pagal teisės aktų jiems nustatytus reikalavimus, t. y. nenukrypstamai laikytis jiems privalomo elgesio modelio, priešingu atveju, jų veiksmai bei veikslių rezultatai nėra teisiniai ir privalo būti vertinami kritiškai. Taip pat nesutinka su pirmosios instancijos teismo argumentais, jog tikrinamasis asmuo neprivalo būti supažindinamas su medicininės apžiūros neblaivumui, girtumui ar apsvaigimui nustatyti aktu. Tokiu atveju, asmuo netektų objektyvių galimybių ginčyti aiškiai neteisėta aktą, būtų pažeidžiamos šio asmens teisės, tame tarpe ir teisė į teisingą teismą plačiuoju aspektu, dėl ko būtų pažeistas *Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis ir kitos nuostatos*.⁸³

Administracinėje byloje Nr. N⁹(62) – 1680/2007 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad teismo priimtas nutarimas neatitinka ABTĮ 86 straipsnyje numatytų reikalavimų ir pažeidžia nuo padaryto administracinio teisės pažeidimo nukentėjusiojo asmens teises ir teisėtus interesus, kadangi kiekviena proceso šalis turi teisę į objektyvų ir betarpišką (tiesiogiai ištiriant visus byloje esančius įrodymus) ir pagrįstą teismo sprendimą, atitinkantį teisingumo, sąžiningumo, protingumo kriterijus. Kiekvienas teismo procesinis sprendimas turi būti pagrįstas įstatymu, jo tiesiogine norma. Tam teismai privalo pilnai išsiaiškinti aplinkybes, turinčias reikšmės bylai. Skundžiamame nutarime teismo nurodomos prielaidos ir spėlionės dėl įrodymų nepakankamo ir pažeidimo nebūvimo yra pagrindas panaikinti teismo nutarimą, kadangi dėl teismo neįrodytų ir numanomų faktų buvo taikomos atitinkamos teisės normos, kurios galėjo būti taikomos tik tiems faktams tikrai esant. Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad pagal *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnį*, kiekvienas asmuo turi teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą, teisingą teismo sprendimą. O teismas, vengiantis motyvuoti sprendimą, ginčo iš esmės neišsprendžia, teisingumo nevykdo, priešingai - pažeidžia šalių interesą sulaukti pagrįsto bei teisėto jų ginčo išsprendimo,

⁸² Administracinė byla Nr. AS⁸ – 282/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁸³ Administracinė byla Nr. N⁹ (62) – 930/07. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

tinkamai realizuoti procesinę teisę skūsti teismų sprendimus apeliacine tvarka, taip pat viešąjį interesą, nes pažeidžia proceso šalių teises į tinkamą teismo proceso, teisės į nepriklausomą ir nešališką teisimą principus. Vienas iš pagrindinių uždavinių ATP bylose yra užtikrinti ATPK 20 straipsnyje numatytų administracinės nuobaudos tikslų tinkamą įgyvendinimą. Pirmosios instancijos teismas skundžiamu nutarimu neužtikrino administracinės nuobaudos tikslų įgyvendinimo bei iškreipė administracinės atsakomybės paskirtį ir pateisino kalto asmens nebaudžiamumą. Įvertinus išdėstytas aplinkybes yra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog apygardos administracinis teismas netinkamai vertino įrodymus ir neteisingai išaiškino materialios teisės normas, kas sąlygojo neteisėto nutarimo priėmimą ir tai yra pagrindas jį panaikinti ir priimti naują nutarimą, kuriuo administracinė atsakomybėn patraukto asmens skundą atmesti ir palikti galioti Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamento nutarimą.⁸⁴

Administracinėje byloje Nr. N⁹-2028/2007 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas aiškina ne tik Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str., bet ir 5 str., nuostatų įgyvendinimą Lietuvos administracinėje teisenoje. Šioje byloje Lietuvos Vyriausiasis Teismas akcentuoja, kad pirmosios instancijos teismas J. D. nedalyvaujant teisminiame nagrinėjime skundžiamu nutarimu jam skyrė 30 parų administracinį areštą. ATPK 314 straipsnyje, reglamentuojančiame priverstinį nutarimo skirti baudą vykdymą, nėra detalizuota teismo proceso keičiant skirtą baudą į nemokamus viešuosius darbus ar administracinį areštą tvarka, tačiau administraciniu areštu yra apribojama asmens laisvė, todėl jam turi būti garantuojamos teisės, numatytos *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 bei 6 straipsniuose*, o būtent *inter alia* asmeniškai ar per atstovą dalyvauti teismo posėdyje, žinoti, kada ir kur byla, susijusią su laisvės apribojimu, nagrinėja teismas. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pripažįstama, kad galimybė asmeniui asmeniškai ar per atstovą dalyvauti teisme, sprendžiant jo laisvės apribojimo klausimą, yra viena fundamentalių garantijų⁸⁵. Todėl, nagrinėjant teisme prašymą dėl baudos pakeitimo į administracinį areštą, pažeidėjui yra būtina pranešti apie šio teisme nagrinėjamo klausimo esmę, nagrinėjimo datą ir vietą teismo šaukimu, kuris turi būti įteiktas pagal bendras šaukimų įteikimo taisykles.⁸⁶

Administracinėje byloje Nr. N¹⁸-1650/2007 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžia, kad jis jau ne sykį yra pažymėjęs, kad administracinė atsakomybėn traukiamam asmeniui turi būti garantuojamos teisės, kurias *Europos žmogaus teisių ir*

⁸⁴ Administracinė byla Nr. N⁹ (62) – 1680/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁸⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. spalio 21 d. sprendimas byloje Sanchez-Reisse prieš Šveicariją. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].

⁸⁶ Administracinė byla Nr. N⁹-2028/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis garantuoja kaltinamajam. Laikantis paminėtų konvencijos nuostatų, pirmosios instancijos teisme paprastai yra būtina apklausti administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui nenaudingus parodymus duodančius asmenis, sudaryti sąlygas administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui šiems liudytojams užduoti klausimus. Tačiau nagrinėjamu atveju to padaryta nebuvo. Dėl nurodytų priežasčių Molėtų rajono apylinkės teismo 2007 m. kovo 22 d. nutarimas negali būti laikomas teisėtu ir pagrįstu. Todėl apeliacine tvarka apskūstas nutarimas naikintinas ir byla grąžintina iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.⁸⁷

Administracinėje byloje Nr. N¹-1890/2007 teismas laiko, jog asmenų aiškinimai, nors ir neištirti teismo posėdžio metu, tačiau neprieštaruoja kitiems įrodymams. Tokiu būdu, pirmosios instancijos teismas sprendimą grindė liudytojų parodymais, kurie nebuvo apklausti teismo posėdžio metu, kas pažeidė *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje* įtvirtintą administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisę užduoti klausimus kaltinimo liudytojams.⁸⁸

Apibendrinant galima pastebėti, kad administracinėje teisenoje apygardų administraciniai teismai neretai pažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintus reikalavimus.

2. 3. 2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teisenoje

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas. Pažymėtina, jog šio straipsnio nuostatomis taip pat neretai grindžiami galimai padaryti pažeidimai administraciniame procese.

Administracinėje byloje Nr. A¹⁴³ – 195/2008 pareiškėjas E. V. (toliau – pareiškėjas, apeliantas) skundu kreipėsi į Šiaulių apygardos administracinį teismą, prašydamas priteisti iš atsakovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – ir atsakovas) 1 500 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą. Pareiškėjas nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas su rūkančiais kalinamaisiais, nors jis nerūko. Teigė, jog dėl tokių kalinimo sąlygų pablogėjo sveikata, patyrė dvasinį išgyvenimą, emocinę depresiją. Pareiškėjo nuomone, atsakovas pažeidė Konstitucijos 21, 53 straipsnius, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. 178 patvirtintų Kardomojo kalnimo vietų vidaus tvarkos taisyklių 3 punktą, Bausmių vykdymo

⁸⁷ Administracinė byla Nr. N¹⁸-1650/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁸⁸ Administracinė byla Nr. N¹-1890/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

kodekso 7 straipsnio 1 dalį, Tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punktą ir ***Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnį***.⁸⁹

Administracinėje byloje Nr.A¹⁶-1138/2007 pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas panaikinti Vilniaus 2 – ūjų pataisos namų (*toliau – ir Pataisos namai*) direktoriaus 2006 m. kovo 24 d. nutarimą Nr. 28-376 „Dėl nuteistojo uždarymo į baudos (drausmės) izoliatorių arba karcerių“ ir atlyginti 10 000 Lt neturtinę žalą. Nurodė, kad skundžiamu nutarimu jam paskirta nuobauda, 5 paroms uždarant į pataisos namų baudos izoliatorių, dėl to, kad jis atsisakė eiti gyventi į drausmės grupę. Pareiškėjo teigimu, nuobauda paskirta siekiant su juo susidoroti dėl jo užimamų pareigų (Lietuvos žmogaus teisių gynimo sąjungos valdybos pirmininkas, Lietuvos nepriklausomų žurnalistų sąjungos tarybos narys) bei statuso (šalies laisvės kovų dalyvis, politinis, valstybės pripažintas kalinys), visuomeninės veiklos, kreipimusi į teismą. 2005 m. lapkričio 24 d. pareiškėjas buvo priverstas prašyti patalpinti į kamerų tipo patalpas gelbėdamasis nuo Pataisos namų direktoriaus A. M. . Vėliau prašė pratęsti jo laikymą kamerų tipo patalpose dėl terorizavimo nuobaudomis dėl mažiausių formalių pažeidimų. Pareiškėjas įsitikinęs, kad yra persekiojamas dėl to, jog yra pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamojoje byloje, kur vyksta tyrimas dėl Pataisos namuose prieš pareiškėją padarytų nusikaltimų. Apeliaciniu skundu pareiškėjas prašė Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimą panaikinti ir priimti naują. Vienas iš apeliacinį skundą grindžiančių argumentų buvo tai, kad uždarius pareiškėją į baudos izoliatorių pažeisti Europos kalinimo taisyklių 18 punktas, Tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punktas, ***Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis***. Šioje byloje Lietuvos Vyriausiasis Teismas konstatavo, kad pats laisvės atėmimo bausmę atliekančio nuteistojo uždarymas į baudos izoliatorių nepažeidžia apeliaciniame skunde nurodytų teisės aktų: Tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimų, kur nustatytas draudimas rūkyti bendrose gyvenamosiose patalpose; Europos kalinimo taisyklių 18.6 punkto nuostatų, pagal kurias apgyvendinti kartu derėtų tik tuos kalinius, kurie yra tinkami gyventi kartu; ***Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio***, kur nustatyta, kad niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas. Jeigu pareiškėjas mano, kad atliekant paskirtą nuobaudą jam nebuvo užtikrintos tokios sąlygos, kurios nustatytos minėtose teisės aktų normose, jis gali skusti pataisos įstaigos administracijos veiksmus įstatymų nustatyta tvarka.⁹⁰

⁸⁹ Administracinė byla Nr. A¹⁴³ – 195/2008. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

⁹⁰ Administracinė byla Nr.A¹⁶-1138/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

Administracinėje byloje Nr.AS² – 182/2007 pareiškėjas skundu kreipėsi į Kauno apygardos administracinę teisumą ir prašė panaikinti jam 2005 m. spalio 15 d. ir 2005 m. lapkričio 22 d. paskirtas drausmines nuobaudas; panaikinti 2005 m. birželio mėnesį ir 2005 m. lapkričio 16 d. surašytus tarnybinius pranešimus dėl jo pavėlavimo sugrįžti į koloniją; įpareigoti atsakovą nepažeidinėti *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 ir 5 straipsnių*, Konstitucijos 20, 21 ir 53 straipsnių, Bausmių vykdymo kodekso 91 straipsnio ir Kardomojo kalnimo įstatymo; įpareigoti atsakovą leisti pareiškėjui vykti gydytis į Vidaus reikalų ministerijos Vilniaus respublikinę polikliniką; įpareigoti atsakovą išplėsti atviros kolonijos ribas iki 5 kilometrų; įpareigoti atsakovą uždarant nuteistuosius į bausdos izoliatorių atlikti jų sanitarinį parengimą; įpareigoti atsakovą leisti kolonijos nuteistiesiems vykti į teismo posėdžius prižiūrimiems be ginkluotos apsaugos.⁹¹

Vertinant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio nuostatų taikymo administracinėje teisenoje ypatumus galima pastebėti tai, kad šias nuostatas dažniausiai pažeidžia bausmių ir nuobaudų vykdymo institucijose dirbantys viešojo administravimo subjektai.

2. 3. 3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teisenoje

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys. Šio straipsnio nuostatos taip pat neretai naudojamos ir jomis remiamasi Lietuvos administracinėje teisenoje.

Administracinėje byloje Nr.AS⁷-154-07 atskirajame skunde nurodoma, kad skunde buvo išdėstyti išsamūs argumentai, kodėl kreipiamasi būtent į administracinę teisumą, o pirmosios instancijos administracinis teismas nesigilino į ABTĮ 3 straipsnio 1 dalies bei 5 straipsnio 1 dalies normas bei neteisėtai apribojo pareiškėjo teisę kreiptis dėl teisminės gynybos. Taip pat pareiškėjas mano, kad tokia pirmosios instancijos teismo pozicija pažeidžia *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos 13 straipsnį* bei Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 8 straipsnį, kur yra skelbiama, kad „kiekvienas žmogus turi teisę pasinaudoti kompetetingais nacionaliniais teismais savo teisėms atgauti, kai jo pagrindinės teisės, pripažįstamos jam Konstitucijos ar įstatymo, buvo pažeistos“. Teismas priimdamas ginčijamą

⁹¹ Administracinė byla Nr.AS² – 182/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

nutartį rėmėsi ABTĮ 37 straipsnio 2 dalies 2 punktu, tačiau nenurodė į kokią instituciją pareiškėjas turėtų kreiptis. Teigia, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai interpretavo ABTĮ 16 straipsnio 2 dalį, kadangi pareiškėjas skundė ne Lietuvos Respublikos Prezidento veiklą, o konkretaus teisės akto dalį. Jokia Lietuvos Respublikos Prezidento politinė ar su teisingumo (sprendimų) vykdymu susijusi veikla, kaip ji suprantama ABTĮ 16 straipsnio 2 dalyje, nebuvo skundo objektas, todėl ir negalėjo būti pagrindu atsisakyti priimti skundą. Esant teismo nurodytam teisiniam ABTĮ 16 straipsnio 2 dalies interpretavimui, kyla motyvuota abejonė, ar toks teisinis reguliavimas, koks yra ABTĮ 16 straipsnio 2 dalyje, toje dalyje, kurioje nustatyta, jog administracinių teismų kompetencijai nepriskiriama tirti Lietuvos Respublikos Prezidento veiklos, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui, konstituciniam teisminės gynybos universalumo principui. Esant tokiai teisiškai motyvuotai abeijonei, pareiškėjas prašo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą. Toks kreipimasis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą yra sąlygotas ABTĮ 4 straipsnio 2 dalies.⁹²

Administracinėje byloje Nr. N⁹ (62) – 666/2007 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad pareiškėjas nepagrįstai vadovaujasi Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis. Valstybės, ratifikavusios Konvenciją, garantuoja kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam žmogui Konvencijoje apibrėžtas teises bei laisves. Asmuo nepagrįstai nurodo, jog buvo pažeista **Konvencijos 13 straipsnyje** įtvirtinta teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę, t. y. teisė pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipiantis į valstybės instituciją jei buvo pažeistos Konvencijoje pripažintos teisės ir laisvės. Nagrinėjamu atveju teismas nenustatė aplinkybių, patvirtinančių pareiškėjo teisių pažeidimą. Taip pat pabrėžtina, kad pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl nutarimo teisėtumo, taip realizuodamas Konvencijos 13 straipsnyje jam užtikrintą teisę. Skunde V. S. nurodė, jog nutarimu buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnyje įtvirtintas diskriminacijos draudimas. Pareiškėjas skunde apsiribojo Konvencijos 14 straipsnio citavimu, tačiau konkrečiai nenurodė kaip buvo diskriminuojamos jo teisės. Nagrinėdamas pareiškėjo skundą teismas nenustatė faktų, patvirtinančių pareiškėjo diskriminavimą. Teismas atmetė pareiškėjo skundo motyvus, jog Tautinių mažumų departamentas nesilaikė Viešojo administravimo įstatymo nuostatų. Pagal Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktą, viešasis administravimas - įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuojama valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų vykdomoji veikla, skirta įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos

⁹² Administracinė byla Nr. AS⁷-154-07. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytoms viešosioms paslaugoms administruoti. Taigi, institucijos, vykdydamos savo veiklą privalo laikytis teisės aktų reikalavimų. Nagrinėjamu atveju V. S. susirašinėdamas su Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu atstovavo juridinį asmenį - Vilniaus baltarusių jaunimo sąjungą, todėl pats nesilaikė Valstybinės kalbos įstatyme nustatytų reikalavimų. Jis pažeidė Valstybinės kalbos įstatymo 5 straipsnio nuostatas, todėl pagrįstai ir teisėtai patrauktas administracinė atsakomybėn pagal ATPK 91⁴ straipsnio 1 dalį ir nubaustas. Administracinė nuobauda paskirta nepažeidžiant Administracinių teisės pažeidimų kodekso 30² straipsnio, reglamentuojančių baudos skyrimą, nuostatų.⁹³

Apibendrinant minėtas bylas galima teigti, kad administracinėje teisenoje laikomasi nuostatos, kad asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų. Teisinis reguliavimas, įtvirtinantis asmens teisės į savo teisių ir laisvių teisminę gynybą įgyvendinimo tvarką, turi atitikti iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantį teisinio aiškumo reikalavimą. Kad asmuo iš tikrųjų galėtų įgyvendinti savo teisę kreiptis į teismą dėl savo teisių ir laisvių pažeidimo, įstatymų leidėjas privalo įstatymuose aiškiai nustatyti, kaip ir į kokį teismą asmuo gali kreiptis. Teisės aktais gali būti nustatyta ir ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka, tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, jog jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme.

2. 3. 4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teisenoje

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. To paties straipsnio antroji dalis įtvirtina, kad valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti. Šio straipsnio nuostatų taikymas Lietuvos administracinėje teisenoje taip pat nėra retas. Štai, pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. I²-14/2007 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2006 m. rugsėjo 29 d. nutartyje nurodo, kad T. M. drausminėn atsakomybėn patrauktas už Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vado 2004 m. gruodžio 22 d. įsakymo „Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vado 2002 m.

⁹³ Administracinė byla Nr. N⁹ (62) – 666/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

rugsėjo 23d. įsakymo Nr. 382 „Dėl pareigūnų tarnybos drausmės stiprinimo“ pakeitimo“ 2.3 punkto pažeidimą. Šiuo aktu Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnams nustatyta pareiga planuojant išvykti į užsienį apie tai raštu informuoti tiesioginį vadovą. Kyla abejonių dėl šios normos teisėtumo, todėl svarstyti, ar minėtu įpareigojimu nepažeidžiami asmens privataus gyvenimo neliečiamumo bei judėjimo laisvės principai. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodo, kad Konstitucijos 22 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas, o informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą; įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą. Konstitucijos 32 straipsnyje įtvirtinta piliečio teisė laisvai išvykti iš Lietuvos ir nurodyta, kad ši teisė negali būti varžoma kitaip kaip tik įstatymu ir jeigu tai būtina valstybės saugumui, žmonių sveikatai apsaugoti, taip pat vykdant teisingumą. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis nustato*, kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, o valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodo, kad nenustatyta, jog tokio pobūdžio pareiga Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnams, kokia suformuluota Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vado 2004 m. gruodžio 22 d. įsakyme, būtų įtvirtinta įstatyme. Todėl būtina patikrinti šio Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vado įsakymo atitikimą aukštesnės galios teisės aktams.⁹⁴

Keliose iš nagrinėtų bylų buvo iškilęs klausimas dėl operatyvinės informacijos, gautos operatyvinių veiksmų metu, panaudojimo skiriant tarnybinę nuobaudą. Tokiais atvejais susipina tiek siekis užtikrinti, kad valstybės tarnyba būtų grindžiama teisiniais principais, tiek ir siekis užtikrinti, kad nebus pažeidžiamos asmenų teisės, įtvirtintos nacionaliniuose teisės aktuose bei tarptautinėse sutartyse. Administracinėje byloje Nr. A³-750-2004 teismas sprendė klausimą, ar patikrinimo išvados teiginius įrodinėjant operatyvine informacija, gauta Valstybės saugumo departamentui operatyvinių veiksmų metu darant slaptą telefoninių pokalbių įrašą, nebuvo pažeistos žmogaus teisės, numatytos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 7 dalyje, 17 straipsnio 1 ir 2 dalyse, ar įrodymai

⁹⁴ Administracinė byla Nr. I²-14/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

(telefoninių pokalbių įrašai), gauti pažeidžiant įstatymus, gali būti pripažinti leistiniais skiriant tarnybinę nuobaudą ir ginčijant juos teismo procese. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad administracinių bylų teisenoje bylai spręsti reikšmingos aplinkybės gali būti nustatinėjamos tik leistiniais įrodymais – t. y. įrodymais gali būti tik įstatymų nustatyta tvarka, teisėtais būdais gauti ir teisėtai naudojami duomenys. Duomenys, surinkti ar panaudoti neteisėtai, taip pat pažeidžiant žmogaus teises, yra neleistini administracinių bylų teisenoje, procesinės reikšmės neturi ir jais teismo sprendimas negali būti grindžiamas.

Galima teigti, kad Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas kiekvienoje nagrinėjamojoje situacijoje siekia visiškai suvokti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių turinį, nes vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.⁹⁵

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio garantijos, užtikrinančios asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą, yra taikomos dėl valstybės tarnautojų. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktika rodo, kad, aiškinant Operatyvinės veiklos įstatymo taisykles turi būti besąlygiškai laikomasi viešosios teisės principo, nustatančio, kad asmens teises ribojančios teisės normos negali būti aiškinamos ir taikomos plečiamai. Esant teisinio reguliavimo neaiškumui ar neišbaigtumui, Operatyvinės veiklos įstatymo teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos žmogaus, o ne valstybės naudai. Be to, iš teismų praktikos matyti, kad Operatyvinės informacijos, gautos operatyvinių veiksmų metu darant slaptą telefoninių pokalbių įrašą, panaudojimas skiriant tarnybinę nuobaudą, to nenustačius įstatymu, yra neteisėtas. Tokie įrodymai – telefoninių pokalbių įrašai – yra neleistini administracinių bylų teisenoje, procesinės reikšmės neturi ir teismo neturi būti vertinami.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas minimą bylą *inter alia* pažymėjo, kad valstybės institucijų vadovams yra taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei eiliniams pareigūnams. Visuomenė turi pagrįstų lūkesčių, kad valstybės institucijų vadovai yra ne tik aukštesnės profesinės kvalifikacijos, bet ir veikia laikydamiesi aukštesnių moralės ir tarnybinės etikos principų.⁹⁶ Vis dėlto, valstybės institucijos turi teisę apriboti asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą, tačiau tik esant trims būtinoms sąlygoms:

- 1) pirma, tai turi būti nustatyta įstatymu;
- 2) antra, tai turi būti būtina demokratinėje visuomenėje;
- 3) trečia, turi būti siekiama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje nustatytų tikslų.

⁹⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Huvig prieš Prancūziją*, 1990-04-24, § 25; *Rotaru prieš Rumuniją*, 2000-05-04, § 52, 55; *Malone prieš Jungtinę Karalystę*, 1984-08-02, § 67; *Amann prieš Šveicariją*, 2000-02-16, § 50; *Kopp prieš Šveicariją*, 1998-03-25, § 55. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].

⁹⁶ Administracinė byla Nr. A³-750-2004.

2. 3. 5. *Non bis in idem* principo, įtvirtinto Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Septinto protokolo 4 straipsnio 1 dalyje, taikymas administracinėje teisenoje

Administracinėje byloje Nr. N⁹ – 62 – 419/2006 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 250 straipsnyje nurodytos aplinkybės, darančios administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną negalimą. Šios teisės normos 8 punkte nurodyta, kad toks procesas negalimas, kai dėl to pažeidimo iškelta baudžiamoji byla.

Kaip matyti iš administracinio teisės pažeidimo bylos medžiagos, Policijos nuovados tyrėjo 2004 m. liepos 29 d. nutarimu atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. 2004 m. rugsėjo 6 d. buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas ir Administracinės komisijos prie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2004 m. rugsėjo 14 d. nutarimu A. E. nubaustas 150 litų administracine bauda už Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 188 str. numatyto pažeidimo padarymą. Apygardos prokuratūros skyriaus prokuroro 2005 m. birželio 27 d. nutarimu panaikintas nuovados tyrėjo 2004 m. liepos 29 d. nutarimas, t. y. po administracinio teisės pažeidimo bylos išnagrinėjimo. Šiuo atveju netaikytinos ATPK 250 str. 8 p. numatytos nuostatos, nes jo, A. E., nubaudimo administracine tvarka metu dar nebuvo prasidėjęs baudžiamasis persekiojimas. Administracine tvarka nubaustajam asmeniui dėl tų pačių veiksmų surašytas kaltinamasis aktas, tačiau byloje nėra duomenų apie baudžiamosios bylos išnagrinėjimo rezultatus. Reikia pažymėti, kad po baudžiamosios bylos išnagrinėjimo apygardos teisme būtų galima priimti pagrįstą sprendimą dėl administracinės atsakomybės. Teisingai akcentuojama apygardos administracinio teismo nutarime dėl prokuratūros prašymo, kad administracinio teisės pažeidimo bylos teisenoje turi būti laikomasi *non bis in idem* principo, reiškiančio, kad niekas negali būti persekiojamas ir baudžiamas už tą patį teisės pažeidimą, už kurio padarymą jis jau buvo nubaustas pagal įstatymą arba išteisintas antrą kartą, nors ir kitokios teisenos forma. (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Septinto protokolo 4 straipsnio 1 dalis, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalis ir Europos Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. R (91) 1 „Dėl administracinių nuobaudų“ 3 principas).⁹⁷

Administracinėje byloje Nr. N¹⁸-1663/07 E. A. (K.) apeliaciniu skundu prašo panaikinti Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. kovo 26d. nutarimą ir priimti sprendimą jos atžvilgiu bylą nutraukti. Skunde nurodo, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai panaikino nutarimą dėl administracinės nuobaudos paskyrimo. Nurodo, kad jai buvo paskirta administracinė nuobauda-500 Lt bauda, kurią ji sumokėjo. Todėl atnaujintas ikiteisminis

⁹⁷ Administracinė byla Nr. N⁹ – 62 – 419/2006. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

tyrimas neeliminuoja fakto, jog buvo nubausta administracine tvarka. LR Konstitucijos 31 straipsnio 5d., *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija draudžia asmenį bausti du kartus už tą patį nusizengimą*. Pagal Europos žmogaus teisių teismo suformuotus nusikalstamos veikos kriterijus ji buvo patraukta administracinėn atsakomybėn, vėliau paaiškėjus, kad tokia veika atitinka nusikaltimo požymius, tai jau pakartotinis procesas ir nubaudimas dėl jos tampa negalimu. Čia Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas remiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001-11-13 nutartimi kasacinėje byloje Nr. 2K-863/2001. Minėtoje nutartyje konstatuota, kad tik paskyrus bausmę už padarytą nusikaltimą, siekiant išvengti nubaudimo už tą pačią veiką antrą kartą gali būti sprendžiamas administracinės nuobaudos teisėtumas ATPK dvidešimt trečiame skirsnyje nustatyta tvarka. Tokia praktika neprieštarauja minėtai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikai, kad paskirta administracinė nuobauda nėra aplinkybė, daranti ikiteisminį tyrimą negalimą, nustačius toje pačioje veikoje nusikaltimo požymių.⁹⁸

Administracinėje byloje Nr. N – 062 – 008/2008 Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas akcentuoja, kad, kaip matyti iš administracinio teisės pažeidimo bylos medžiagos, 2004 m. rugsėjo 6 d. buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas ir Administracinės komisijos prie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2004 m. rugsėjo 14 d. nutarimu A. E. nubaustas 150 litų bauda už Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 188 straipsnyje numatyto pažeidimo padarymą. Šiuo atveju netaikytinos ATPK 250 straipsnio 8 punkte numatytos nuostatos, nes jo, A. E., nubaudimo administracine tvarka metu dar nebuvo prasidėjęs baudžiamasis persekiojimas. Iš bylos medžiagos matyti, kad administracine tvarka nubaustajam asmeniui dėl tų pačių veiksmų surašytas kaltinamasis aktas Šiaulių apygardos teismui, tačiau byloje nėra duomenų apie baudžiamosios bylos išnagrinėjimo rezultatus. Reikia pažymėti, kad po baudžiamosios bylos išnagrinėjimo apygardos teisme būtų galima priimti pagrįstą sprendimą dėl administracinės atsakomybės. Teisingai akcentuojama apygardos administracinio teismo nutarime, kad administracinio teisės pažeidimo bylos teisenoje turi būti laikomasi *non bis in idem* principo, reiškiančio, kad niekas negali būti persekiojamas ir baudžiamas už tą patį teisės pažeidimą, už kurio padarymą jis jau buvo nubaustas pagal įstatymą arba išteisintas antrą kartą, nors ir kitokios teisenos forma.

Šiaulių apygardos teismas atsiuntė 2006 m. gegužės 30 d. nuosprendžio nuorašą, iš kurio matyti, kad A. E. dėl pareikštojo kaltinimo pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 181 straipsnio 2 dalį (turto prievartavimas iš nukentėjusiosios R. G.), išteisintas. Lietuvos apeliacinis ir Lietuvos Aukščiausiasis teismai šio sprendimo nepakeitė. Taigi, šiuo atveju

⁹⁸ Administracinė byla Nr. N¹⁸-1663/07. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

Administracinės komisijos prie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2004 m. rugsėjo 14 d. nutarimas, kuriuo A. E. nubaustas 150 litų bauda už Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 188 straipsnyje numatyto pažeidimo padarymą, nepažeidžia *non bis in idem* principo ir nėra aplinkybių, kad atsirastų teisinis pagrindas apygardos administracinio teismo nutartyje nurodytaisiais argumentais naikinti administracinės komisijos nutarimą. (Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 250 straipsnio 1 dalies 8 punktas).⁹⁹

Administracinėje byloje Nr. N¹-456/2007 pirmosios instancijos teismo kritišką pavidimo sutarties vertinimą nulėmė, be kita ko, tai, kad surašant administracinio teisės pažeidimo protokolą, K. S. parodymus duoti atsisakė ir pavidimo sutarties neminėjo. Reikia pabrėžti tai, kad Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje administracinių teisės pažeidimų bylose turi būti laikomasi tų pačių principų, kurių laikomasi baudžiamajame procese. Tiek baudžiamajame, tiek administraciniame procese sprendžiama dėl įstatyme numatytų sankcijų taikymo, prieš tai nustačius, kad buvo padaryta įstatymo draudžiama veika¹⁰⁰. Be to, nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas, kuriose gali būti skiriama administracinė nuobauda, savo griežtumu prilygstanti kriminalinei bausmei, administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui turi būti suteikiamos iš esmės tokios pačios teisės kaip ir kaltinamajam baudžiamajame byloje¹⁰¹. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pažymėjęs, kad kaltinimo įrodymai turi būti pakankamai tvirti, kad būtų galima reikalauti atsakymų. Nacionalinis teismas negali daryti išvados, kad kaltinamasis yra kaltas tik todėl, kad nusprendė neduoti parodymų byloje.¹⁰² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad paaiškinimų apie teismo tiriamas bylos aplinkybes davimas yra ne kaltinamojo pareiga, o teisė, todėl kaltinamojo atsisakymas duoti parodymus, kaip ir jų pakeitimas ar nepranešimas apie visas bylos aplinkybes, negali būti vertinamas neigiamai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamajame byloje Nr. 2K-671/2005).¹⁰³

Administracinėje byloje Nr. N – 062 – 008/2008 iš bylos medžiagos matyti, kad administracine tvarka nubaustajam asmeniui dėl tų pačių veiksmų surašytas kaltinamasis aktas Šiaulių apygardos teismui, tačiau byloje nėra duomenų apie baudžiamosios bylos išnagrinėjimo rezultatus. Reikia pažymėti, kad po baudžiamosios bylos išnagrinėjimo apygardos teisme būtų galima priimti pagrįstą sprendimą dėl administracinės atsakomybės.

⁹⁹ Administracinė byla Nr. N – 062 – 008/2008. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

¹⁰⁰ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. kovo 4 d. nutarimą administracinėje byloje Nr. N¹²-344/2004. // Administracinių teismų praktika. Nr. 6. P. 88-92.

¹⁰¹ Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. vasario 11 d. nutartį administracinėje byloje Nr. 259/2003. // Administracinių teismų praktika. Nr. 4. P. 64-67.

¹⁰² EŽTT 1996 m. vasario 8 d. sprendimas byloje Murray prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 18731/91. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].

¹⁰³ Administracinė byla Nr. N¹-456/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos administracinėje teisenoje teisingai akcentuojama, kad administracinio teisės pažeidimo bylos teisenoje turi būti laikomasi *non bis in idem* principo, reiškiančio, kad niekas negali būti persekiojamas ir baudžiamas už tą patį teisės pažeidimą, už kurio padarymą jis jau buvo nubaustas pagal įstatymą arba išteisintas antrą kartą, nors ir kitokios teisenos forma.

2. 3. 6. Principo nullum crimen, nulla poena sine lege taikymas Lietuvos administracinėje teisenoje

Administracinėje byloje Nr. N-438-1327/2008 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad tuo atveju, kai teisės norminiai aktai aiškios tvarkos, leidžiančios teisinių santykių subjektams aiškiai suvokti savo teises ir pareigas, dėl teisinio reglamentavimo spragų ar kitų priežasčių nenustato, atsakomybė už tokios tvarkos pažeidimą negali būti taikoma. Teisiniai draudimai ar įpareigojimai, už kurių nesilaikymą gali būti taikoma griežta atsakomybė, turi būti formuluojami nedviprasmiškai. Teisinis reglamentavimas turi būti perregimas, suvokiamas visiems teisinių santykių subjektams (LVAT byla Nr. N¹²-150/04). Toks aiškinimas iš esmės atitinka bendrąjį baudžiamosios teisės principą *nullum crimen, nulla poena sine lege*, Europos žmogaus teisių teismo jurisprudenciją, kurioje teigiama, kad baudžiamoji teisė neturi būti plečiamai aiškinama kaltinamojo nenaudai, o nusikaltimas turi būti tiksliai apibrėžtas įstatyme. Pastarasis reikalavimas Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje laikomas įvykdytu, jei asmuo iš atitinkamos nuostatos teksto ir, jei reikalinga, teismų praktikoje pateikiamo jos aiškinimo, gali žinoti kokie veiksmai ar neveikimas užtrauks jam baudžiamąją atsakomybę¹⁰⁴. Negalima plečiamai aiškinti teisės aktų ir taikyti administracinę atsakomybę, plačiau negu ją numatė įstatymų leidėjas. Todėl apeliacinės instancijos teismas laikė pagrįstais apelianto argumentus, jog įstatymas aiškiai nenustato lošimo bendrovei pareigos sumuoti visas lošėjo atliekamas pinigų keitimo į žetonus operacijas ir užregistruoti asmenį, kai bendra suma viršija 3500 Lt. Plečiamasis Azartinių lošimų įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostatų aiškinimas būtų nesuderinamas su administracinės atsakomybės principais. Tuo tarpu administracinio teisės pažeidimo protokole nėra nurodyta ir byloje nėra pateikta įrodymų, kad UAB „Olympic Casino Group Baltija“ priklausančiuose lošimų namuose asmeniui būtų iškeista vienkartinė grynujų pinigų suma į žetonus, didesnė nei 3500 Lt. Atsižvelgdama į paminėtas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad nesant aiškaus teisinio reguliavimo, visos abejonės turi būti traktuojamos traukiamo atsakomybės asmens naudai (*in dubio pro reo*).¹⁰⁵

¹⁰⁴ Administracinių teismų praktika Nr. 10. P. 74. admin. byla Nr. N⁶-1313/06.

¹⁰⁵ Administracinė byla Nr. N-438-1327/2008. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

Baudžiamosios justicijos principas *nullum crimen, nulla poena sine lege* įtakoja ir administracinį procesą, nes Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodo, kad negalima plečiamai aiškinti teisės aktų ir taikyti administracinę atsakomybę, plačiau negu ją numatė įstatymų leidėjas.

Apibendrinant galima teigti, jog iš esmės principai, įtvirtinti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir orientuoti į baudžiamąją justiciją, taip pat vienodai yra aiškinami ir taikomi administraciniame procese.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Dviejų teisenų išskyrimas administraciniame procese remiasi teoriniu administracinių teisinių santykių skirstymu į kontradikcinius ir deliktinius, tačiau tai nėra galutinis administracinių teisenų įvardijimas, kadangi atskiri įstatymai gali numatyti ir kitas teiseis pagal administracinių bylų kategorijas (LR ABTĮ 1 str. 3 d.). Visgi, iki šiol minėta LR ABTĮ norma Lietuvoje nėra įgyvendinta, todėl siūlytina imtis teisėkūros ir teisės normų įgyvendinimui skirtų priemonių, skirtų jai įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, kad administracinės teisenos - tai administracinio proceso struktūrinės dalys, todėl administracinio proceso reguliavimo dalykas ir šaltiniai yra būdingi ir administracinei teisei. Atitinkamai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija laikytina pirminiu administracinės teisenos šaltiniu.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos, kaip materialinės tarptautinės teisės normos, „aptarnauja“ administracinio proceso teisę.
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo efektyvumas administracinėje teisei priklauso nuo kriterijų, taikomų Lietuvos nacionalinėje teisinėje sistemoje. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija užima svarbią vietą visoje Lietuvos teisės sistemos šaltinių hierarchijoje, todėl jos nuostatomis negali prieštarauti jokie kiti valstybės vidaus teisės aktai.
4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymas administracinio proceso teisei yra vienas iš žmogaus teisių ir laisvių apsaugos užtikrinimo priemonių valstybės viduje, nes administracinio proceso, kaip atskiros teisės šakos principai – tai tarsi žmogaus teisių ir laisvių, įtvirtintų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei kituose teisės aktuose, apsaugos garantas.
5. Administracinėje teisei laikomasi nuostatos, kad asmens teisės, įtvirtintos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų. Todėl galima teigti, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikšmė administracinėje teisei ypatinga.

6. Nors Lietuvos vyriausiosiojo administracinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad valstybės institucijos privalo vadovautis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir garantuoti žmonėms konvencijoje įtvirtintų teisių ir laisvių užtikrinimą, vis dėlto, administracinėje teisenoje leidžiamos išimtys, kuomet galima apriboti tam tikras asmens teises. Tokie apribojimai turi būti aiškiai motyvuoti, pagrįsti ir viena iš tokio apribojimo sąlygų - siekis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytą tikslą.
7. Atlikus Lietuvos administracinių teismų praktikos analizę, galima teigti, kad Lietuvos administracinėje teisenoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos normos įgyvendinamos nuoroda ir inkorporacija, nes Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo sprendimuose tiesiogiai remiasi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir jų taikymo praktika Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje.
8. Galima konstatuoti, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos administracinio proceso teisenoje taikomos dvejais būdais: a) materialiujų administracinės teisės normų, įtvirtintų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, LR Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose, realizavimu administracinio proceso pagalba; b) administracinio proceso principų, kurie išplaukia iš Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių, tiesioginiu taikymu.
9. Materialiosios teisės normos ir procesinės teisės principai, įtvirtinti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir orientuoti į baudžiamąją justiciją, taip pat vienodai yra aiškinami ir taikomi administraciniame procese.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Baigiamojo darbo tema - ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS TAIKYMAS ADMINISTRACINĖJE TEISENOJE

Atliko studentas: Arnoldas Matuzevičius

Raktiniai žodžiai: žmogaus teisės ir laisvės, administracinė teiseną, administracinis teismas, Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

Baigiamojo darbo temos aktualumas grindžiamas tuo, kad šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje žmogaus teisės bei laisvės ir paties individo padėtis yra tiesiogiai įtvirtinama tarptautiniuose dokumentuose. Vis dėlto, pabrėžiama, kad nereikia pervertinti tarptautinės teisės galimybių tiesiogiai reguliuoti individo teises bei pareigas, nes didžiausia individo teisių ir pareigų dalis yra ir bus reguliuojami vidaus teisės normomis ir užtikrinama valstybės institucijų pagalba, o tarptautinės priemonės ir toliau liks kaip papildomos, tai yra veikiančios ten, kur valstybės mechanizmas neveikia ar negali veikti. Mokslinio darbo naujumą nusako Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtakos Lietuvos administracinio proceso teisei esmės ir reikšmės paieška. Baigiamajame darbe siekiama ne tik išnagrinėti minėto dokumento taikymo ypatumus Lietuvos administracinėje teise, bet ir išsiaiškinti minėto administracinio proceso teisės šaltinio vaidmenį praktinėje viešojo administravimo institucijų veikloje. Šiame baigiamajame darbe iš esmės pirmą kartą tiriama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtaka Lietuvos administracinei teisei ir bandoma prognozuoti tolimesnės administracinės teisės doktrinos raidos tendencijas šiame kontekste.

Baigiamajame darbe siekiant išnagrinėti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo ypatumus Lietuvos administracinėje teise, visų pirma, išsiaiškinama administracinės teisės samprata, pagrindiniai jos bruožai ir institucijų, vykdančių administracinę teisę, sistema. Toliau baigiamajame darbe apibrėžiama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kaip vieno iš Lietuvos administracinės teisės šaltinių, paskirtis ir reikšmė, analizuojama Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo Lietuvos administracinėje teise aspektais.

Atlikus tyrimą, darbo pabaigoje konstatuota, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuo 2001 metų tiesiogiai remiasi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis arba Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų taikymo Lietuvos vyriausiojo

administracinio teismo praktikoje pavyzdžių apstu. Pabrėžtina, kad Lietuvos administracinėje teisejoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos normos įgyvendinamos nuoroda ir inkorporacija.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Summary

The title of master work - The Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms aiming at administrative legal procedure

Write by student: Arnoldas Matuzevičius

Keywords: human rights and freedoms, administrative legal procedure, administrative court, The Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Master work is written on very actual theme, because at present international law human rights and freedoms and position of individual are consolidated directly in international documents. Although international law could not directly regulate all human rights and duties, because the biggest part of individual rights and duties are and will be regulated by concrete state legal regulations and ensured by help of state institutions. International law regulations are only additional and work only there, where state mechanism does not work. Master work newness – searching the Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms influence on Lithuania's administrative process essence and meaning. The aim of master work is not only analyzing peculiarity of aiming above mentioned document, but to find out the role of that document in active work of public administration institutions. In that master work first time is studied the Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms influence on Lithuania's administrative legal procedure and is tried to forecast the development of administrative process doctrine in this context.

First of all in this work is explained the conception of administrative process, the main touches and structure institutions, which implement administrative legal procedure. In the work is also described the Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms purpose and meaning. In work is analyzed practice of the Supreme Administrative Court of Lithuania according to aiming the Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in Lithuania's administrative legal procedure.

According to get research results, at the ending the work was stated, that the Supreme Administrative Court of Lithuania from year 2001 are directly basing on rules of the Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms or jurisprudence of European Court of Human Rights. The rules of the Convention's for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in Lithuania's administrative legal procedure are realized in two recognized ways – reference and incorporation.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr.11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. // Valstybės žinios, 2000 Nr. 96-3016.
2. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos 4, 7 ir 11 protokolų ratifikavimo. Nr. I-865, 1995.04.27. // Valstybės žinios, 1995. Nr. 37-913.
3. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 Protokolo ratifikavimo ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos 4, 7 ir 11 Protokolų ratifikavimo“ papildymo. Nr. I-1117, 1995.12.07. // Valstybės žinios, 1996. Nr. 5-112.
4. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 14, pakeičiantis konvencijos kontrolės sistemą. // Valstybės žinios, 2005. Nr. 74-2679.
5. Lietuvos respublikos įstatymas dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 14, pakeičiančio konvencijos kontrolės sistemą, ratifikavimo. // Valstybės žinios, 2005. Nr. 74-2677.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992. Nr. 33-1014.
7. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1993.
8. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas.// Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius.: Mintis, 1993.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucija. // Valstybės žinios, 1992, Nr.33-1014.
10. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
11. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
12. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308, Nr. 36-1067, Nr. 60-1955; 2000, Nr. 85-2566.
13. 1991 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos įstatymas Nr. I-1344 “Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių”. // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991. Nr.4.
14. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1. kodekso redakcija aktuali nuo 2008-02-12.
15. Konstitucinio Teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių” 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”. // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. - Vilnius, 1996.

Kita literatūra:

16. Administrative Justice in the New European Democracies / edited by D.Galligan, R.Langan end K.Nikandru. Oxford: Centre for Socio-Legal Studies University of Oxford, 1998.
17. Basic Documents in International Law. Edited by Ian Brownlie. Fourth edition.,- Oxford, 1995.
18. BergerV. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. - Vilnius, 1997.
19. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius, 2000.

20. Deveikis L., Poviliūnas A. Žmogaus teisės ir pilietinė visuomenė. - Vilnius: Pradai, 1998.
21. Europos Taryba. Pagrindinės veiklos kryptys ir rezultatai., - Vilnius.: Sapnų sala, 1998.
22. Gellhorn E., B.Boyer B. Administrative law and process (2nd edition). St.Paul, Minn.: West Publishing Company, 1981.
23. Jarašiūnas E. LR Konstitucijos 18 straipsnio komentaras. // Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I d. - Vilnius: Teisės institutas, 2000.
24. Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. – Vilnius: Mintis. 1985.
25. Lapinskas, Petkevičius. Tarybinė administracinė teisė. - Vilnius, 1980.
26. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius, Justitia, 2003.
27. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys., - V., Lietuvos respublikos Seimo leidykla, 1993., T.6.
28. Maksimaitis M. Mykolo Riomerio mokslas apie valstybę.- Vilnius. 1997.
29. Malcolm N. Shaw. International Law. Cambridge University press. 1991.
30. Michael Alkehurst, Peter Malanczuk. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000.
31. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. - Vilnius, 1999.
32. Paksas A. Tarptautinės ir nacionalinės žmogaus teisių apsaugos priemonės ir institucijos.,- Vilnius.: Lietuvos teisės akademija, 2000.
33. Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005.
34. Prapiestytė D. Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo veikloje. // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006 5(83).
35. Radušytė E. Tarptautinės sutarties sąvoka. Jurisprudencija, 1999, t. 13(5).
36. Riomeris M. Administracinis teismas. - Kaunas. Valstybės spaustuvė. 1928.
37. Prapiestis J.. LR Konstitucijos 31 straipsnio komentaras. Konstitucijos II skirsnio “Žmogus ir valstybė” komentaras. Teisės problemos,1999, Nr.1-2.
38. Sieghart P. The international law of human rights., - Oxford University Press, 1992.
39. Stalev Z. non-conterntious Proceedings and their Development. // Effktover Rechtsschutz und Shaw M.N. International Law. Third Edition., - Cambridge, 1991.
40. Verfassungsmassige Ordnung. Bielefeld: Gieseking-Verlag, 1983.
41. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. - Vilnius: Eugrimas, 2006.
42. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – V., Eugrimas, 1998.
43. Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas. - Vilnius, 2000.
44. Vilutis P. Administracinė teisė. – Kaunas, 1939.
45. Административная юстиция в новых европейских демократиях / ред. Д.Дж. Галлиган и др. Киев: АртЭж; Будапешт: ОСИ/КОЛПИ. 1999.
46. Бахрах Д. Н. Административное право. Учебник. Москва,1993.
47. Салишева Н. Г. Административный процесс в СССР. Москва, 1964.
48. Сорокин В. Д. Административно – процессуальное право. Москва, 1990 г.
49. Тихомиров Ю. Курс административного права и процесса. Москва: Юринформцентр, 1998.
50. Лунев А.Е. Административное право. Москва, 1990.
51. Козлов Ю.М. Административные правоотношения. Москва, 1976.
52. Масленников М. Я. Административно– юрисдикционный процесс. Воронеж, 1990.

53. Воронков А. Проблемы теории административного права (сравнительно правовое исследование). Москва: издательство С.-Петербургского университета, 2001.
54. Дженис М., Кей Р., Брэдли Э. Европейское право в области прав человека. Москва: Права человека. Будапешт: COLPI.
55. Василенко А. Административно – государственное управление в странах запада. Москва: Логос, 2000.
56. Застрожная О. К. Советский административный процесс. Воронеж, 1985 г.
57. Антшютс Т.Ю. Юстиция и администрация. Журнал министерства юстиции. 1997. Но.7.

Teismų praktika

58. Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 91-2289.
59. Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105.
60. Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 62-2276; atitaisymas – 2001, Nr. 86.
61. Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 1-7.
62. Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 130-4910.
63. Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 69-2832.
64. Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 24-1004.
65. Konstitucinio Teismo 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 146-5311.
66. Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 19-623.
67. Europos žmogaus teisių teismo 1997 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Hornsby v. Graikija*. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
68. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *Sanchez-Reisse prieš Šveicariją*. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
69. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Huvig prieš Prancūziją*, 1990-04-24, § 25. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
70. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Rotaru prieš Rumuniją*, 2000-05-04, § 52, 55. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
71. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Malone prieš Jungtinę Karalystę*, 1984-08-02, § 67. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
72. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Amann prieš Šveicariją*, 2000-02-16, § 50. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
73. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Kopp prieš Šveicariją*, 1998-03-25, § 55. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
74. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *Murray prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 18731/91. // Prieiga per internetą: www.echr.coe.int [žiūrėta: 2008-10-18].
75. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. kovo 4 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. N¹²-344/2004. // Administracinių teismų praktika Nr. 6.
76. Administracinių teismų praktika Nr. 2.
77. Administracinių teismų praktika Nr. 4.

78. Administracinių teismų praktika Nr. 6.
79. Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose, iškeltose pagal Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 126 straipsnio 1, 2 ir 3 dalį, apibendrinimas. Aprobuita Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2007 m. spalio 17 d. pasitarime. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt> [žiūrėta: 2008-10-14].
80. Administracinė byla Nr. A-756-42/2008. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
81. Administracinė byla Nr. AS¹⁴-621/07; administracinė byla Nr. AS¹⁴-627/07;
82. Administracinė byla Nr. AS¹⁴-650/07 ir kt. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
83. Administracinė byla Nr. AS¹⁰-128/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
84. Administracinė byla Nr. AS¹¹-207/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
85. Administracinė byla Nr. AS¹¹-296/2007. <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
86. Administracinė byla Nr. AS¹¹-394/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
87. Administracinė byla Nr. AS¹⁴⁶-140/08. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
88. Administracinė byla Nr. AS²-641/2007 // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
89. Administracinė byla Nr. AS²-646/2007 // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
90. Administracinė byla Nr. AS²-687/2007 // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
91. Administracinė byla Nr. AS²-623/2007 // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
92. Administracinė byla Nr. AS²-623/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
93. Administracinė byla Nr. AS⁸-282/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
94. Administracinė byla Nr. N⁹(62)-930/07. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
95. Administracinė byla Nr. N⁹(62)-1680/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
96. Administracinė byla Nr. N⁹-2024/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
97. Administracinė byla Nr. N⁹-2028/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
98. Administracinė byla Nr. N¹⁸-1650/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
99. Administracinė byla Nr. N¹-1890/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
100. Administracinė byla Nr. A¹⁴³-195/2008. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
101. Administracinė byla Nr. A¹⁶-1138/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
102. Administracinė byla Nr. AS²-182/2007. // Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].

103. Administracinė byla Nr. AS⁷-154-07. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
104. Administracinė byla Nr. AS⁵⁵⁶-41/2008. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
105. Administracinė byla Nr. N⁹ (62) – 666/2007. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
106. Administracinė byla Nr. I²-14/2007. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
107. Administracinė byla Nr. A³-750-2004. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
108. Administracinė byla Nr. N⁹ – 62 – 419/2006. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
109. Administracinė byla Nr. N¹⁸-1663/07. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
110. Administracinė byla Nr. N – 062 – 008/2008. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
111. Administracinė byla Nr. N¹-456/2007. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
112. Administracinė byla Nr. N – 062 – 008/2008. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].
113. Administracinė byla Nr. N-438-1327/2008. // Prieiga per internetą:
<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutartFast&lang=1> [žiūrėta: 2008-10-14].